

HET GEBRUIK VAN COMMUNICATIESTRATEGIEËN IN NEDERLANDS-DUITSE LARA

EEN ONDERZOEK NAAR DE INVLOED VAN DE T2 TAALVAARDIGHEID OP HET GEBRUIK VAN COMMUNICATIESTRATEGIEËN EN DE INVLOED OP SUCCES

Maxime Voestermans - 3539520
Bachelorscriptie Communicatie- en Informatiewetenschappen
Departement Nederlands, Blok 4
Utrecht Universiteit
Begeleider: Jan D. ten Thije
Tweede begeleider: Daria Bahtina

In dit onderzoek is er gekeken naar het gebruik van een elftal communicatiestrategieën, zoals deze zijn voorgesteld door Van Mulken & Hendriks (2012), en hoe deze worden ingezet in het gebruik van lingua receptiva (LaRa). LaRa staat voor communicatie tussen twee sprekers met een verschillende taal die beide hun eigen taal blijven gebruiken in een gesprek. In dit geval is er gekeken naar de invloed van de T2 taalvaardigheid van de spreker en de hoorder op het gebruik van de strategieën. En er is gekeken naar de invloed van het gebruik van communicatiestrategieën op de mate van succes die wordt behaald. Dit is onderzocht door een experiment uit te voeren met 50 koppels, allemaal bestaande uit Nederlanders en Duitsers, die samen een taak hebben uitgevoerd via Skype. Deze gesprekken zijn getranscribeerd en geanalyseerd op het gebruik van de strategieën. Hier is uitgekomen dat de T2 taalvaardigheid van de spreker een positieve invloed heeft op het gebruik van een strategie, namelijk procesgeoriënteerd. De invloed van de T2 taalvaardigheid van de spreker is te zien op een drietal strategieën. Hier is er een positief effect te zien van een hoge T2 taalvaardigheid op het gebruik van begripscheck en expliciet om hulp vragen, en een negatief effect op het gebruik van onduidelijkheid signaleren. De relatie tussen het succes van een gesprek en de strategieën wordt gevormd door een tweetal strategieën, namelijk onzekerheidsmarkeerders en de procesgeoriënteerde strategie. Beide hebben een positief effect op succes al geldt dit niet voor alle mate van succes. Dit zorgt ervoor dat er reden is om te twijfelen aan de communicatiestrategieën van Van Mulken en Hendriks (2012).

1. Inleiding	P. 2
2. Theoretisch kader	P. 6
2.1 <i>Historisch perspectief receptieve meertaligheid</i>	P. 6
2.2 <i>Wetenschappelijk perspectief lingua receptiva</i>	P. 6
2.3 <i>Verwantschap Nederlands en Duits</i>	P. 7
2.4 <i>Communicatiestrategieën</i>	P. 8
3. Vraagstelling & Hypothesen	P. 12
4. Methode	P. 16
4.1 <i>Design</i>	P. 16
4.2 <i>Materiaal</i>	P. 16
4.3 <i>Participanten</i>	P. 17
4.4 <i>Experiment</i>	P. 17
4.5 <i>Transcriberen</i>	P. 18
5. Analyse & Resultaten	P. 19
6. Conclusie	P. 24
7. Discussie	P. 26
8. Literatuurlijst	P. 27
Bijlagen	P. 29

1. INLEIDING

In de internationale context worden contacten met en tussen landen steeds belangrijker. Globalisering en internationalisering zijn begrippen die steeds meer centraal staan in de samenleving. Het zijn ontwikkelingen die niet altijd van invloed lijken te zijn op het individu. Toch is er wel degelijk iets van te merken door de groeiende buitenlandse contacten zowel zakelijk, in de vorm van bedrijfsovernames, als privé, in de vorm van uitstapjes of vakanties naar het buitenland. De contacten die dan worden opgedaan kunnen worden bemoeilijkt door een verschil in taal.

Volgens, van Bezooijen en Gooskens (2007) kunnen er drie methodes worden ingezet om het verschil in taal te overbruggen. De eerste is dat een spreker zich aanpast aan de taal van de ander. De tweede is dat beide sprekers toevlucht nemen tot het gebruiken van een lingua franca. De derde mogelijkheid is gebruik te maken van receptieve meertaligheid, waarbij beide sprekers hun moedertaal blijven spreken. Deze drie communicatiemodi verschillen in de manier waarop sprekers het taalverschil kunnen overbruggen. Dit resulteert ook in verschillende nadelen bij elke strategie. Van Mulken en Hendriks stellen dat als de spreker zich aanpast aan de taal van de ander dit nadelig kan zijn voor de niet-moedertaalspreker, omdat de moedertaalspreker het “strategische voordeel van vergaande taalvaardigheid” heeft (2012, p. 183). Ook zitten er nadelen verbonden aan het gebruik van een lingua franca doordat deze voor geen van de sprekers de moedertaal is. Dit kan het uitdrukken en het nuanceren van uitspraken bemoeilijken ten opzichte van uitingen die worden gedaan in de moedertaal (Van Mulken & Hendriks, 2012). De laatste, receptieve meertaligheid, lost de kritiekpunten van de andere twee communicatiemodi op omdat er het voordeel is van een “verfijndere competentie van de moedertaalspreker” (Van Mulken & Hendriks, 2012, p. 184). Vooral in situaties waar er sprake is van nauw verwante talen en er geen lingua franca gebruikt kan worden, kan receptieve meertaligheid “uitkomst bieden als een efficiënte wijze van verstandhouding” (ten Thije, 2010, p. 54).

Receptieve meertaligheid krijgt steeds meer aandacht als aanvulling op het bestaande repertoire van communicatiemodi in meertalige situaties. Dit heeft er ook voor gezorgd dat er steeds meer aandacht vanuit de wetenschap is voor de werking erachter. Dit kan worden teruggezien in een relatief nieuwe benaming waarin receptieve meertaligheid als praktijk wordt behandeld. Het gaat dan om de term *Lingua Receptiva*, oftewel *LaRa*, die is geïntroduceerd door Rehbein, ten Thije & Verschik (te verschijnen). Door middel van deze terminologie wordt er meer nadruk gelegd op de verschillende functies die zijn weggelegd voor de hoorder en de spreker. Het is belangrijk om in te zien dat de achterliggende processen achter beide rollen, van zowel hoorder als spreker, van elkaar verschillen maar ook van invloed zijn op elkaar. In dit onderzoek wordt er onder andere gekeken naar het effect van de gesprekspartner die schakelt van hoorder naar spreker en welke invloed de eerdere positie van hoorder heeft op de uitingen van de volgende positie als spreker.

Dit onderzoek is onderdeel van een lopend project aan de Universiteit Utrecht naar receptieve meertaligheid, waarin er wordt gekeken naar hoe de gesprekspartners gedeelde betekenis creëren. In dit onderzoek zal het bereiken van gedeelde betekenis worden bekeken door een elftal communicatiestrategieën. Hierin zullen de posities van de hoorder en de spreker nader worden bekeken. De strategieën zijn geïntroduceerd door Van Mulken & Hendriks (2012) om de efficiëntie van verschillende communicatiemodi, zoals het gebruik van lingua franca en lingua receptiva, te vergelijken. Volgens Van Mulken en Hendriks gebruiken sprekers de strategieën om “talige problemen op te lossen” en “communicatieve samenwerking” te bewerkstelligen (2012, p. 184). Echter de basis voor de strategieën is

enigszins onduidelijk. Dit zorgt ervoor dat het interessant is de strategieën nader te beschouwen. Ook zal dit gebeuren in een andere onderzoeksopzet waardoor de strategieën breder getest kunnen worden. Dit zal gebeuren door te kijken naar de invloed van taalvaardigheid in de tweede taal (vanaf nu T2) van de spreker en hoorder op het gebruik van de communicatiestrategieën. Ook zal er worden gekeken naar de rol die de strategieën spelen in het bevorderen van het succes van de gesprekken. Later zal er in detail worden ingegaan op de precieze procedures en vragen. Voordat dit kan gebeuren is het van belang om de basis uit te leggen waarop dit onderzoek is gebaseerd.

2. THEORETISCH KADER

In dit theoretisch kader zal er eerst worden ingegaan op de aanwezigheid van receptieve meertaligheid in het verleden in 2.1. Hierna zal er in 2.2 worden ingegaan op de bestaande visies over receptieve meertaligheid. Vervolgens zal er aandacht zijn voor de verwantschap tussen het Nederlands en het Duits in 2.3. En daarna wordt er gekeken naar de communicatiestrategieën zoals deze zijn voorgesteld door Van Mulken & Hendriks (2012) in 2.4.

2.1 HISTORISCH PERSPECTIEF RECEPTIEVE MEERTALIGHEID

Receptieve meertaligheid heeft de laatste decennia steeds meer aandacht gekregen als aanvulling op de bestaande communicatiemodi, zoals lingua franca, om taalverschillen te overbruggen. De toepassing van receptieve meertaligheid is al veel ouder. In de middeleeuwen maakte receptieve meertaligheid al deel uit van het repertoire om met anderstaligen te communiceren met als doel “to learn to understand your neighbours, both those in the immediate vicinity and those living further away” (Braunmüller, 2007, p. 32). Dit was vooral van toepassing op handelaren die naar Hanzesteden in verschillende landen reisden. De korte tijd die ze in de steden doorbrachten, zorgden ervoor dat er geen tijd was om de taal te leren. De afwezige productieve kennis werd gecompenseerd door passieve kennis van de taal, die werd vormgegeven door “het herkennen van klankovereenstemmingen en morfo-syntactische parallellen en deze naar de eigen taalvariëteit om te zetten” (ten Thije, 2010, p 56).

In de Middeleeuwen werd receptieve meertaligheid veel gebruikt, maar het verloor zijn populariteit met de opkomst van de natiestaat. Hierbij hoorde het vormen van een standaardtaal die door alle inwoners van de natie moest worden gebruikt om zo een zichtbare en hoorbare eenheid te vormen. De aandacht voor meertalige communicatie verschoof in de richting van het perfect leren van de standaardtaal om zo een volwaardig lid van de natiestaat te zijn. (Braunmüller, 2007)

Het gebruik van receptieve meertaligheid als communicatiemodus is afgenomen door de opkomst van de natiestaat. Hierin verschoof de nadruk naar het standaardiseren van taal om zo eenheid in de natie tot stand te brengen (Braunmüller, 2007). Echter gebeurde dit niet overal. Een voorbeeld hiervan is Scandinavië dat als geheel is beïnvloed door patriottisme (Braunmüller, 2007). Hierdoor ontstond er een “pan-Scandinavische receptieve meertaligheid” (Ten Thije, 2010, p. 56). Dit resulteert in een benadrukking van gezamenlijke kenmerken op historisch, cultureel en politiek niveau (Zeevaert, 2007, p. 111). Deze overeenkomsten hebben ervoor gezorgd dat er in Scandinavië een basis is gebleven voor het gebruik van LaRa in verschillende contexten (Zeevaert, 2007, p. 111).

Scandinavië is echter niet de enige plek waar LaRa nog steeds een rol speelt. Ten Thije noemt nog een aantal situaties waarin receptieve meertaligheid voorkomt, zoals in Baskenland of sommige televisieprogramma's in Tsjechië (LaRa als bouwsteen). Receptieve meertaligheid werd in het verleden dus veel ingezet, maar wordt nog steeds op beperkte schaal gebruikt om taalverschillen te overbruggen. Dit verleden maakt de herintroductie van receptieve meertaligheid relevant waar het gebruik van bijvoorbeeld een lingua franca geen uitkomst biedt.

2.2 WETENSCHAPPELIJK PERSPECTIEF LINGUA RECEPTIVA

Receptieve meertaligheid wordt dus al lange tijd gebruikt door mensen om taalverschillen te overbruggen. Dit is echter niet geheel terug te zien in de wetenschap waar de aandacht voor LaRa sinds een aantal jaren

pas lijkt te groeien. Er is in het verleden wel onderzoek gedaan naar meertalige situaties maar met een andere blik op de functionaliteit. Haugen (1987) heeft de situatie in Scandinavië beschreven waar de sprekers van verschillende Scandinavische talen elkaar zonder veel moeite kunnen verstaan. Toch stelt Haugen dat er sprake is van een niet volledig begrip, oftewel “semi-communication”(1987, p.48). Dit komt niet geheel overeen met de betekenis van LaRa aangezien Haugen (1987) de communicatiemodus als incompleet ziet door een gebrek aan begrip (Bathina & ten Thije, 2010). Na dit onderzoek is er echter veel veranderd in de visie ten opzichte van meertalige communicatie. De terminologie ‘semi-communication’ heeft het dan ook niet overleefd in de meer recentere visie waarin LaRa wordt gezien als effectief middel om taalverschillen te overbruggen.

Er zijn ook andere terminologieën die ingaan op hetzelfde principe, maar met een andere nuance of nadruk, zoals receptieve meertaligheid. De reden dat er in dit geval wordt gekeken naar LaRa komt door de nadruk die er wordt gelegd op de hoorder. Volgens Rehbein, ten Thije en Verschik (2010) werd er met de bestaande termen niet genoeg nadruk gelegd op deze positie. Hierdoor hebben zij de term *lingua receptiva*, oftewel LaRa geïntroduceerd. Ook geven zij een omschrijving van wat het begrip behelst:

By definition, lingua receptiva is the ensemble of those linguistic, mental, interactional as well as intercultural competencies which are creatively activated when interlocutors listen to linguistic actions in their ‘passive’ language or variety. The essential point is that speakers apply additional competencies in order to monitor the way hearers activate their ‘passive knowledge’ and thus attempt to control the ongoing process of understanding. (Uit: Rehbein, ten Thije & Verschik, 2010, p. 3).

Waar receptieve meertaligheid wordt gebruikt om op de praktijk te duiden, wordt LaRa ingezet om dus meer te kijken naar de positie van de luisteraar en de hoorder. Hierdoor is er in dit onderzoek ook voor gekozen om beide posities te analyseren.

2.3 VERWANTSCHAP NEDERLANDS EN DUIJS

In Noord-Europa stammen de meeste talen af van het Germaans. Hierin is een onderverdeling te maken van het Noord-Germaans en het West-Germaans. Deze laatste kent nog een onderverdeling van het Kustgermaans en het Landgermaans, waarbij Nederlands en Duits vallen in de laatste categorie (Gooskens, 2005). Op basis van de gedeelde afkomst betekent dit dat de taalafstand tussen beide talen relatief kleiner is dan het verschil met bijvoorbeeld een Romaanse taal, zoals het Frans.

Ook speelt de afwezige geografische afstand een rol omdat dit de contacten tussen beide landen vergemakkelijkt. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de hoge mate van Duitse dagjesmensen die een uitstapje maken in Nederland en vice versa.

De beperkte linguïstische en geografische afstand zorgen voor een ideale basis voor LaRa aangezien de contactmogelijkheden niet worden bemoeilijkt. Toch zijn er ook invloeden die het gebruik van LaRa kunnen benadelen. Ribbert en ten Thije stellen dat Nederlanders soms een negatieve attitude ten opzichte van Duitsers hebben die terug te voeren is op de Tweede Wereldoorlog (2007). Ook spelen andere ontwikkelingen zoals scholing een rol. In Nederland is er een dalende trend te zien in de populariteit van Duits terwijl het Nederlands steeds populairder wordt in het Duitse onderwijssysteem (Ribbert & ten Thije, 2007). De situationele kenmerken in het contact tussen Duitsers en Nederlanders zorgen ervoor dat receptieve meertaligheid mogelijk een goede optie is om taalverschillen te overbruggen.

2.4 COMMUNICATIESTRATEGIEËN

Het is soms lastig in te schatten of de beoogde boodschap op dezelfde manier wordt ontvangen. Bij het communiceren in een vreemde taal is dit vaak nog moeilijker. Als het misgaat of dreigt mis te gaan, kan de leerder van de vreemde taal gebruik maken van “communicatiestrategieën om talige problemen op te lossen” (Van Mulken & Hendriks, 2012, p. 184). Deze strategieën zijn uitvoerig beschreven met betrekking tot het leren van een andere taal door bijvoorbeeld Tarone (1977), Faerch & Kasper (1983) en Poulisse (1993). De invalshoeken en terminologieën zijn wel verschillend wat ervoor zorgt dat het onderzoeksgebied breed en uiteenlopend is. Het begin is terug te vinden in de bevinding dat sprekers van een vreemde taal op een systematische manier te werk gaan als er sprake is van een tekort aan linguïstische kennis (Dörnyei & Scott, 1997).

In onderzoek naar communicatiestrategieën kan een tweedeling worden gemaakt in de achterliggende gedachten die onderzoekers hebben. Zo beschrijven Dörnyei & Scott (1997) twee oriëntaties die het onderzoeksveld van communicatiestrategieën verdelen, namelijk het linguïstische perspectief en het psychologische perspectief. Vanuit de linguïstische invalshoek wordt er alleen gekeken naar de uitingen die sprekers doen (Dörnyei & Scott, 1997). Er worden weinig uitspraken gedaan over het achterliggende psychologische proces. Onderzoekers die in deze categorie vallen zijn onder andere Tarone (1977) en Dörnyei & Scott (1995) (Dörnyei & Scott, 1997). Hier tegenover staat de psychologische invalshoek waarin onderzoekers kijken naar de dieperliggende psychologische structuren die aan de basis liggen van de keuze voor bepaalde communicatiestrategie. De reden hiervoor is dat er door onderzoekers uit de psychologische richting wordt geclaimd dat het nalatig is om de psychologische processen niet in acht te nemen. Dit kan namelijk leiden tot “taxonomies of doubtful validity” (Dörnyei & Scott, 1997, p. 183). Dit kan worden verklaard doordat er bij het opstellen van een taxonomie op basis van zichtbare verschijnselen mogelijke achterliggende structuren worden genegeerd.

In het vakgebied van het leren van een T2 is er veel geschreven over communicatiestrategieën. Een van de eersten die de inzet van communicatiestrategieën hebben getracht uit te breiden naar andere communicatiemodi zijn Van Mulken & Hendriks (2012). Zij hebben op basis van bestaande taxonomieën van de strategieën een eigen taxonomie opgesteld. Deze bestaat uit elf communicatiestrategieën, te zien in tabel 1, die later uitgebreider aan bod zullen komen. Op dit moment moet er echter wel worden ingegaan op de grote lijnen van de opgestelde taxonomie. De duidelijkheid rondom de vorming van de taxonomie wordt beperkt tot een verwijzing naar een aantal auteurs die alleen een eigen taxonomie hebben maar waar een ‘afgebakende set communicatiestrategieën’ te herkennen is (Van Mulken & Hendriks, 2012, p. 184). De onderlinge overeenkomsten tussen de taxonomieën van de verschillende auteurs lijkt echter niet zo groot als Van Mulken & Hendriks (2012) dit laten voorkomen. Zo baseren ze zich op Tarone (1980) die het linguïstische perspectief gebruikt en op Bialystok (1990) die het psychologische perspectief gebruikt (Dörnyei & Scott, 1997). Het verschil in invalshoek zorgt ervoor dat uitingen door beide onderzoekers op een verschillende manier kunnen worden gelabeld of begrepen. Aan de andere kant zorgt een combinatie van verschillende invalshoeken voor een meer omvattende en onderbouwde analyse. Echter is het twijfelachtig of dit ook geldt voor de taxonomie van Van Mulken & Hendriks (2012) aangezien er geen informatie wordt versterkt over de totstandkoming van de taxonomie. Dit maakt het lastig tot onmogelijk om te zien hoe er rekening is gehouden met de verschillende invalshoeken en welke implicaties dit heeft voor de uiteindelijke analyse.

Het doel van de taxonomie in het onderzoek is om de efficiëntie van verschillende communicatiemodi, zoals lingua franca, receptieve meertaligheid en T1-T2, te vergelijken. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van participanten die door met elkaar te chatten ‘drie opeenvolgende sessies drie “Zoek-de-verschillen-taken” op moesten lossen’ (Van Mulken & Hendriks, 2012, p. 185). De effectiviteit is gemeten aan de hand van hoeveel verschillen er werden gevonden. De efficiëntie is gemeten door te kijken naar “de wijze waarop de interactiepartners hun doel bereiken” (Van Mulken & Hendriks, 2012, p. 185). Dit is geoperationaliseerd aan de hand van het aantal gebruikte communicatiestrategieën. Hiermee wordt efficiëntie dus gelijk gesteld aan het aantal gebruikte strategieën. Dit lijkt onlogisch. Het gebruiken van een grote hoeveelheid van strategieën zou immers betekenen dat er meer moeite moet worden gedaan om communicatieve overeenstemming te bereiken dan in een situatie waar er minder strategieën worden gebruikt. Logischerwijs zou dit betekenen dat: hoe *meer* strategieën er moeten worden gebruikt, hoe *minder* efficiënt de communicatie is. Daarnaast wordt er geen relatie gelegd tussen hoe het doel wordt bereikt en of het doel wordt bereikt. Van Mulken & Hendriks (2012) kijken wel naar effectiviteit en efficiëntie maar relateren deze niet aan elkaar. Dit is vreemd aangezien er een correlatie kan bestaan tussen of mensen een doel halen en of dit wordt bevorderd door hoe ze dit doel nastreven. Ook wordt er weinig tot geen aandacht besteed aan de mogelijke rol van taalvaardigheid in het gebruik van de strategieën. Dit is onlogisch aangezien er een mogelijke correlatie is tussen taalvaardigheid en de keuze voor een bepaalde strategie. Van Mulken en Hendriks (2012) zijn zich wel bewust van deze mogelijke correlatie aangezien ze stellen dat taalvaardigheid bepalend is voor de keuze van de twee compensatie strategieën. Dit zijn echter twee van de in totaal 11 strategieën. Dus welke rol taalvaardigheid dan speelt bij de andere strategieën? En dan vooral in situaties waarin er sprake is van receptieve meertaligheid?

Voordat vragen met betrekking tot de rol van taalvaardigheid besproken kunnen worden, is het van belang om te kijken naar de precieze inhoud van de elf strategieën van Van Mulken & Hendriks (2012) (te zien in tabel 1). Dit zal gebeuren door elke strategie apart te bespreken en waar nodig aan te passen om te kunnen hanteren in dit onderzoek. Het bespreken van elke strategie is nodig om voor duidelijkheid te zorgen over wanneer een uiting in een bepaalde categorie hoort. Daarnaast moeten sommige strategieën deels worden aangepast omdat ze zijn opgesteld voor computer gemedieerde communicatie in de vorm van chats. Dit betekent dat de analyse heeft plaatsgevonden op basis van schriftelijke of getypte uitingen waar het in dit onderzoek juist gaat om gesproken uitingen.

Tabel 1: Communicatiestrategieën van Van Mulken & Hendriks (Van Mulken & Hendriks, 2012, pp. 184-185)

Label	Omschrijving en voorbeeld
1 Begripscheck	Spreker controleert of de boodschap goed begrepen is. <i>So we have 3 things different so far right?</i>
2 Zelfcorrectie	Spreker herhaalt of hertypt dezelfde boodschap. <i>Do you have also strwaberies? *strawberries</i>
3 Expliciet om hulp vragen	Spreker vraagt expliciet om hulp <i>What do you call it?</i>
4 Eigen onkunde signaleren	<i>I don't know what the English word is.</i>
5 Onzekerheidsmarkeerders	<i>I'm afraid my English isn't very good.</i>
6 Onduidelijkheid signaleren	<i>I don't know if that is what you mean? Or do you mean paperclip?</i>
7 Hulp aanbieden	Spreker biedt hulp aan. <i>On the right, are there also some peaches? Orange fruits?</i>
8 Compensatiestrategie: procesgeoriënteerd	Superordinaten: <i>under the big yellow fruit.</i> Omschrijving: <i>a little plastic thing for medicine.</i>
9 Compensatiestrategie: codegeoriënteerd	Foreignizing: <i>a cumcumber</i> (voor cucumber). Letterlijke vertaling: <i>an photoapparat</i> (voor camera).

10 Paralinguïstische strategie	Codeswitching: <i>and teeth brush and pasta</i> (voor tandpasta). Hoofdletter: <i>THE SECOND DIFFERENCE</i> . Emoticons: ;-) Onomatopeëen: <i>jeej</i> Leestekens: ...??
11 Metacommunicatie	<i>Shall I start mentoining the objects on the left?</i>

De communicatiestrategieën die zijn geformuleerd door Van Mulken & Hendriks (2012) zullen nu worden besproken zoals ze in dit onderzoek zullen worden gebruikt. Hierbij zal er een duidelijkere beschrijving worden gegeven van wat er wordt verstaan onder de strategie;

1. *Begripscheck: Het is in dit geval voor de spreker niet duidelijk of de hoorder hem heeft begrepen. Ook kan het zo zijn dat de spreker niet weet of hij op dezelfde lijn zit als de hoorder.*
 - *De uiting is een vraag of heeft een vragende vorm.*
 - *De uiting bevat een verwijzing naar iets dat al is behandeld.*
 - *De uiting kan alleen worden bevestigd of niet.*
2. *Zelfcorrectie: Het gaat in dit geval om een gemaakte fout die door de spreker zelf wordt gecorrigeerd voordat de hoorder heeft ingegrepen.*
 - *Het herstel wordt gedaan door de spreker die de fout heeft gemaakt.*
 - *De vorm van de boodschap wordt gecorrigeerd.*
3. *Expliciet om hulp vragen: Als een spreker niet weet hoe hij verder moet door bijvoorbeeld een linguïstisch tekort kan hij ervoor kiezen om de gesprekspartner om hulp te vragen.*
 - *De spreker stelt een vraag aan de hoorder.*
 - *Er wordt om hulp gevraagd.*
4. *Eigen onkunde signaleren: De spreker zal in dit geval laten weten dat hij zich ervan bewust is dat bijvoorbeeld zijn lexicon niet uitgebreid genoeg is om iets te beschrijven.*
 - *De spreker laat zien dat hij zich bewust is van zijn tekort.*
5. *Onzekerheidsmarkeerders: De spreker maakt duidelijk dat hij niet zeker is van zijn uitingen of zijn mogelijkheid om de juiste uitingen te doen.*
 - *De spreker is onzeker over zijn uitingen.*
 - *De spreker is onzeker over zijn mogelijkheid tot het doen van de juiste uitingen.*
6. *Onduidelijkheid signaleren: De spreker maakt duidelijk dat het voor hem niet duidelijk is wat de vorige spreker heeft gezegd of bedoeld. Ook kan het zo zijn dat de spreker duidelijk maakt dat er een miscommunicatie heeft plaatsgevonden.*
7. *Hulp aanbieden: De spreker biedt hulp aan de gesprekspartner omdat deze er zelf niet uit komt. In dit geval wordt de categorie zo toegepast dat het gaat om oplossingen die er moeten komen in plaats van het richting geven dat door de guide wordt gedaan.*
8. *Compensatiestrategie: Procesgeoriënteerd: De spreker geeft in dit geval een omschrijving van een object of een subject om zo duidelijk te maken waar het over gaat. Dit kan gebeuren als de gesprekspartner of de spreker het desbetreffende object niet bij naam kan noemen door bijvoorbeeld lexicaal tekort.*
9. *Compensatiestrategie: Codegeoriënteerd: De uitingen van de spreker zijn in dit geval niet juist doordat er interferentiekenmerken van een andere taal te herkennen zijn. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om een letterlijke vertaling van een woord dat in de doeltaal niet bestaat.*
10. *Paralinguïstische strategie: Van Mulken & Hendriks (2012) hebben deze strategie speciaal opgesteld om de speciale mogelijkheden van getypte chats te kunnen analyseren, zoals het gebruik van hoofdletters. In het geval van spraak kan deze strategie bijvoorbeeld worden gebruikt om de intonatie van sprekers te analyseren. Om voor een duidelijke categorisering te zorgen, is ervoor gekozen om te kijken naar uitingen die nadruk bevatten wanneer de spreker luider gaat spreken.*

11. *Metacommunicatie: Hier is sprake van als de spreker het expliciet heeft over het gesprek dat hij aan het voeren is. Dit kan gebeuren om ervoor te zorgen dat beide sprekers vanuit dezelfde invalshoek iets benaderen om zo miscommunicatie te verhelpen of voorkomen.*

Van Mulken & Hendriks (2012) hebben de communicatiestrategieën gebruikt om de efficiëntie te bepalen van de verschillende onderzochte communicatiemodi. Dit betekent dat efficiëntie bij hen werd bepaald door het aantal gebruikte communicatiestrategieën. Dit kan niet zomaar worden toegepast op dit onderzoek omdat er andere variabelen in het spel zijn. Hierdoor kunnen de communicatiestrategieën niet worden gekoppeld aan efficiëntie. Wel kunnen de communicatiestrategieën worden benaderd vanuit een ander perspectief dat Van Mulken en Hendriks (2012) bespreken waar de strategieën worden gezien als een poging tot “communicatieve samenwerking”. Ook zal er worden gekeken naar een aspect dat Van Mulken en Hendriks (2012) buiten hun analyse hebben gelaten waarin het gaat om de relatie tussen het gebruik van de strategieën en taalvaardigheid.

Voordat er zal worden ingegaan op de verdere inhoud van dit onderzoek is er een kleine terugblik op de verschillende deelonderwerpen die zojuist aan bod zijn geweest. Hierin werd er begonnen om te wijzen op het gebruik van receptieve meertaligheid in het verleden. Dit geeft een inzicht in het mogelijk herintroduceren van receptieve meertaligheid als algemene communicatiemodus om taalverschillen te overbruggen. Hiervoor is het wel nodig dat er meer bekend wordt over hoe receptieve meertaligheid of LaRa werkt. In dit geval wordt er gekeken naar de taalvaardigheid in combinatie met de communicatiestrategieën. Hoe deze relatie wordt verwacht, zal in het volgende hoofdstuk worden besproken.

3. VRAAGSTELLING & HYPOTHESEN

Communicatiestrategieën worden gebruikt om de communicatie makkelijker te laten verlopen op punten waar onbegrip of miscommunicatie kan ontstaan. De spreker kan ze ook gebruiken om onduidelijkheden te signaleren of het gesprek te sturen. De communicatiestrategieën, zoals beschreven door Van Mulken & Hendriks (2012), vormen de basis voor het analyseren van de verschillen tussen een lage of hoge taalvaardigheid. Dit werkt aan twee kanten, waardoor er wordt gekeken naar de invloed van de taalvaardigheid in de vreemde taal van spreker op zijn uitingen en de taalvaardigheid in de vreemde taal van de hoorder op de uitingen van de spreker. Hierbij zal er ook worden gekeken naar de invloed die het gebruik van de communicatiestrategieën heeft op het verloop van het gesprek dat wordt beoordeeld aan de hand van het succes. Dit zal worden bekeken per communicatiestrategie zodat er een gedetailleerd en duidelijk beeld ontstaat van het effect van de taalvaardigheid van de spreker en de hoorder op het gebruik van de strategie. Dit resulteert in de volgende hoofdvraag:

In hoeverre is de T2 taalvaardigheid van de spreker en de hoorder van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën in LaRa gesprekken en welke invloed heeft het gebruik van deze strategieën op de mate van succes?

Deze vraag bevat een aantal verschillende onderdelen waardoor de vraag zal worden beantwoord aan de hand van een drietal deelvragen.

Deelvraag 1: In hoeverre is de T2 taalvaardigheid van de spreker van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën in zijn uitingen?

Deelvraag 2: In hoeverre is de T2 taalvaardigheid van de hoorder van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën door de spreker?

Deelvraag 3: In hoeverre is het gebruik van communicatiestrategieën van invloed op de mate van succes van het gesprek?

De eerste deelvraag zal als eerste worden behandeld aan de hand van een aantal hypothesen. Elke hypothese betreft een communicatiestrategie en is gekoppeld aan de taalvaardigheid in de vreemde taal van de spreker. Hierbij is het belangrijk te vermelden dat de numerologie van de hypothesen niet altijd overeenkomt met de numerologie van de strategieën. Dit komt doordat er een tweedeling is te maken in het verwachte gebruik van de strategieën. Daarbij geldt voor hypothesen 1 tot met 9 dat het wordt verwacht dat de spreker met een hoge taalvaardigheid in T2 minder gebruik zal maken van de communicatiestrategieën omdat hij meer kennis heeft van T2. Dit zorgt ervoor dat hij zijn uitingen beter en eerder zal kunnen aanpassen zodat het begrijpelijk wordt voor de hoorder dan een spreker met een lage taalvaardigheid in T2. Er zullen minder problemen kunnen ontstaan doordat de spreker met een hoge taalvaardigheid in T2 deze eerder zal kunnen ondervangen met zijn taalkennis.

H1: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder gebruik maken van strategie 1 begripscheck dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H2: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder gebruik maken van strategie 2 zelfcorrectie dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H3: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder vaak expliciet om hulp vragen, oftewel strategie 3, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H4: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder vaak zijn eigen onkunde signaleren, oftewel strategie 4, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H5: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder vaak zijn eigen onzekerheid signaleren, oftewel strategie 5, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H6: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder vaak onduidelijkheid signaleren, oftewel strategie 6, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H7: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder vaak gebruik maken van de code georiënteerde strategie, oftewel strategie 8, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H8: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze vaker gebruik maken van paralinguïstische strategieën, oftewel strategie 10, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H9: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze vaker gebruik maken van metacommunicatie, oftewel strategie 11, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

Voor hypothesen 10 en 11 is de verwachting andersom. In dit geval zal de spreker met een hogere taalvaardigheid juist eerder gebruik maken van zijn hogere vaardigheid. Voor hypothese 10 is dit gebaseerd op de uitspraak van Van Mulken & Hendriks die stellen dat procesgeoriënteerde strategieën “over het algemeen van een hogere, conceptuele orde geacht wat betreft taalvaardigheid” (2012, p. 184).

Bij hypothese 11 is de verwachting dat de spreker juist eerder gebruik zal maken van de strategie omdat het hier gaat om een strategie die is gericht op de hoorder, oftewel de andere spreker. De aandacht van de spreker zal meer uit kunnen gaan naar de hoorder als de spreker minder aandacht nodig heeft voor het vormen van zijn eigen uitingen.

H10: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze minder vaak gebruik maken van de proces georiënteerde strategie, oftewel strategie 9, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

H11: Als een spreker een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zal deze vaker hulp aanbieden, oftewel strategie 7, dan in het geval van een lage taalvaardigheid.

Bij de bovenstaande hypothesen geldt de volgende nulhypothese:

H0: Er is geen verschil in het gebruik van communicatiestrategieën door sprekers met een hoge of lage T2 taalvaardigheid.

De tweede deelvraag zal ook worden beantwoord aan de hand van een elftal hypothesen. Alleen is de oriëntatie hier niet gericht op de T2 taalvaardigheid van de spreker maar op de T2 taalvaardigheid van de hoorder. Dit betekent dat het gaat om de invloed van de taalvaardigheid van de hoorder in de taal van de spreker in zijn gebruik van de communicatiestrategieën. Ook hier is een tweedeling te maken in de rol van de hoorder. De verwachte uitkomst bij de opgestelde hypothesen 1 tot en met 10 is dat als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft de spreker minder vaak gebruik zal maken van de communicatiestrategieën. Communicatiestrategieën worden gebruikt om “talige problemen op te lossen” en hebben “communicatieve

samenwerking” ten doel (Van Mulken & Hendriks, 2012, p. 184). Hierbij kan worden verwacht dat hoorders met een hoge T2 taalvaardigheid hebben de sprekers makkelijker kunnen begrijpen dan hoorders met een lage T2 taalvaardigheid. Dit leidt tot de volgende hypothesen:

H1: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak gebruik maken van begripscheck, oftewel strategie 1, dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H2: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak gebruik maken van zelfcorrectie, oftewel strategie 2, dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H3: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak zijn eigen onkunde signaleren, oftewel strategie 4, dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H4: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak onzekerheidsmarkeerders, oftewel strategie 5, gebruiken dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H5: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak onduidelijkheid signaleren, oftewel strategie 6, dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H6: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak hulp aanbieden, oftewel strategie 7, dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H7: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak de procesgeoriënteerde strategie, oftewel strategie 8, gebruiken dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H8: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak de codegeoriënteerde strategie, oftewel strategie 9, gebruiken dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H9: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak paralinguïstische strategieën, oftewel strategie 10, gebruiken dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

H10: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker minder vaak metacommunicatie, oftewel strategie 11, gebruiken dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

Bij de laatste hypothese van deelvraag 2 is de verwachting tegenovergesteld. Het gaat dan om strategie, waarin de spreker expliciet om hulp vraagt. Hierbij kan worden verwacht dat een spreker eerder expliciet om hulp zal vragen als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft omdat deze dan eerder in staat zal zijn de spreker te begrijpen en te helpen. Dit resulteert in de volgende hypothese:

H11: Als de hoorder een hoge T2 taalvaardigheid heeft, zal de spreker vaker expliciet om hulp vragen, oftewel strategie 3 dan als de hoorder een lage T2 taalvaardigheid heeft.

Bij de bovenstaande hypothesen geldt de volgende nulhypothese:

H0: Er is geen verschil in het gebruik van communicatiestrategieën door sprekers die een gesprekspartner hebben met een lage of hoge T2 taalvaardigheid.

De derde deelvraag zal ook worden beantwoord aan de hand van een aantal hypothesen. Hierbij zal er worden gekeken naar de invloed per strategie en naar de invloed van alle strategieën op het succes van het gesprek. Succes is hier gedefinieerd op basis van de uitspraken van Van Mulken & Hendriks, die het doel

van communicatiestrategieën beschrijven als “pogingen tot communicatieve samenwerking” en het oplossen van “talige problemen” (2012, p. 184). De combinatie van deze twee kenmerken heeft geleid tot het gebruik van de variabele succes. Dit resulteert in de volgende hypothesen:

H1: Het gebruik van alle communicatiestrategieën, oftewel strategie 1 tot en met 11, heeft een positief effect op de mate van succes.

H2: Het gebruik van begripscheck, oftewel strategie 1, heeft een positief effect op de mate van succes.

H3: Het gebruik van zelfcorrectie, oftewel strategie 2, heeft een positief effect op de mate van succes.

H4: Expliciet om hulp vragen, oftewel strategie 3, heeft een positief effect op de mate van succes.

H5: Het gebruik van eigen onkunde signaleren, oftewel strategie 4, heeft een positief effect op de mate van succes.

H6: Het gebruik van onzekerheidsmarkeerders, oftewel strategie 5, heeft een positief effect op de mate van succes.

H7: Het signaleren van onduidelijkheid, oftewel strategie 6, heeft een positief effect op de mate van succes.

H8: Het aanbieden van hulp, oftewel strategie 7, heeft een positief effect op de mate van succes.

H9: Het gebruiken van de procesgeoriënteerde strategie, oftewel strategie 8, heeft een positief effect op de mate van succes.

H10: Het gebruik van de codegeoriënteerde strategie, oftewel strategie 9, heeft een positief effect op de mate van succes.

H11: Het gebruik van de paralinguïstische strategie, oftewel strategie 10, heeft een positief effect op de mate van succes.

H12: Het gebruik van metacommunicatie, oftewel strategie 11, heeft een positief effect op de mate van succes.

Hierbij geldt de volgende nulhypothese:

H0: Het gebruik van de communicatiestrategieën heeft geen effect op de mate van succes die wordt behaald.

Nu de vraagstelling en hypothesen zijn opgesteld en verduidelijkt, kan er worden ingegaan op hoe de data tot stand is gekomen.

4. METHODE

In het onderzoek zijn de communicatiestrategieën, zoals beschreven door Van Mulken & Hendriks (2012), gebruikt om een corpus van Nederlands en Duitse gesprekken te analyseren in een setting van LaRa. Er is gekeken naar een mogelijke relatie tussen het gebruik van communicatiestrategieën en hoe dit gebruik wordt beïnvloed door de taalvaardigheid in de tweede taal door de spreker. Ook is er gekeken naar de invloed van de taalvaardigheid in de tweede taal van de hoorder op het gebruik van de communicatiestrategieën door de spreker. En naar de invloed van de strategieën op de mate van succes die wordt behaald door de gesprekspartners.

4.1 DESIGN

Deze focus leidt tot een drietal onafhankelijke variabelen, namelijk de T2 taalvaardigheid van de spreker, de T2 taalvaardigheid van de hoorder en de mate van succes van het gesprek. De combinatie van de taalvaardigheden leidt tot de volgende verdeling van condities, namelijk laag-laag, hoog-laag en hoog-hoog. Hierin is nog een onderverdeling te maken die later nog aan bod zal komen. Ook het succes is behandeld als een onafhankelijke variabele die bestaat uit een viertal groepen, namelijk “niks vinden”, “Of A of B vinden”, “A en B vinden na 7 minuten” en “A en B vinden binnen 7 minuten”. De verdere operationalisatie van succes zal later worden behandeld. De afhankelijke variabelen in dit onderzoek bestaan uit de elftal communicatiestrategieën. Dit betekent dat er dus een drietal onafhankelijke variabelen zijn en elf afhankelijke variabelen.

4.2 MATERIAAL

Het onderzoek is gebaseerd op de methode, zoals deze door Bathina (2011) is gebruikt. Hierna zijn er nog enige aanpassingen aangebracht door onder andere Manger (2011) en Hagemeyer (2011), die ook hebben deelgenomen aan het lopende LaRa project. De gebruikte methode bestaat uit drie delen. Het eerste deel is een vragenlijst, waarin er algemene gegevens en een subjectieve beoordeling aangaande taalvaardigheid aangaande de vreemde taal zijn gevraagd. Deze zijn terug te vinden in bijlagen A en B. Het tweede deel bestaat uit een C-test, waarin de objectieve taalvaardigheid in de vreemde taal is getoetst, die zijn terug te vinden in bijlagen C, D, E en F. Deze heeft de vorm van een aantal korte teksten waarbij er gedeeltes of gehele woorden ontbreken die ingevuld moeten worden. Hierna zijn de ingevulde antwoorden beoordeeld aan de hand van een puntenschema dat terug te vinden is in tabel 2. Vervolgens is het behaalde punten totaal gedeeld door het totaal aan te behalen punten. Dit resulteert in een percentage dat is gebruikt om de proefpersonen in te delen in twee categorieën, namelijk laag(minder dan 50%) of hoog(meer dan 50%).

Tabel 2: Puntensysteem voor de C-test (van den Heuvel, 2011, p. 9)

Juistheid	Punten
Volledig fout	0 Punten
Grammaticale fouten (geslacht, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud)	1 Punt
Fout gespeld	1,5 Punten
Volledig goed	2 Punten

Vervolgens zijn de twee categorieën zo gecombineerd dat er drie condities zijn ontstaan, namelijk laag-laag, hoog-laag en hoog-hoog. De gesprekken zijn gevoerd nadat de proefpersonen zijn ingedeeld en gekoppeld in hun conditie. Deze gesprekken zijn opgenomen door middel van het programma Skype. Dit programma biedt de mogelijkheid om met meerdere mensen tegelijk te bellen via het internet. Dit maakt de deelname aan het

experiment makkelijker en geeft de onderzoeker de mogelijkheid om ervoor te zorgen dat non-verbale communicatie is uitgesloten. Ook konden de gesprekken zo gemakkelijk worden opgenomen door middel van de geluidsrecorder op de computer. Deze geluidsopname is daarna in EXMARaLDA Partitur-Editor 1.5 gekoppeld en getranscribeerd (Schmidt, 2010).

Het skype-gesprek is vormgegeven door middel van een taak, waarbij verschillende rollen zijn toegekend aan beide deelnemers. De twee deelnemers moesten elkaar zien te vinden in een kantoorgebouw, waarbij beide beschikking hadden over een plattegrond. Echter verschilt de plattegrond van de beide deelnemers door de inhoud van de kamers. Dit resulteert in een rolverdeling, waarbij deelnemer B (de guide) de juiste plattegrond heeft en persoon A (de follower) bij hem moet zien te krijgen. Dit zorgt ervoor dat de gesprekspartners overeenstemming moeten bereiken, wil persoon B persoon A naar zich toe leiden. De plattegronden zijn terug te vinden in bijlagen G en H.

4.3 PARTICIPANTEN

Er hebben in totaal 100 participanten meegedaan aan het onderzoek. De aantal deelnames resulteren in 50 gesprekken die zijn verdeeld op de drie condities. Binnen deze drie condities is nog een onderscheid te maken op de rolverdeling van guide en follower. Dit is terug te zien in tabel 3.

Tabel 3: verdeling over de condities

Laag – Laag	Laag – Hoog	Hoog – Hoog
NL follow laag – DUI guide laag (7 koppels)	NL follow laag – DUI guide hoog (9 koppels)	NL follow hoog – DUI guide hoog (8 koppels)
NL guide laag – DUI follow laag (5 koppels)	NL guide laag – DUI follow hoog (6 koppels)	NL guide hoog – DUI follow hoog (8 koppels)
	NL follow hoog – DUI guide laag (4 koppels)	
	NL guide hoog – DUI follow laag (3 koppels)	

4.4 EXPERIMENT

De proefpersonen zijn verdeeld over de condities op basis van hun scores op de C-test. Vervolgens zijn ze gekoppeld aan proefpersonen uit dezelfde conditie om zo tot een goede verdeling te komen. Na de koppeling is er een afspraak gemaakt per mail voor het voeren van het Skype-gesprek. Voor het Skype-gesprek hebben beide deelnemers een instructie gekregen in hun moedertaal, waarin de regels en het doel van het gesprek werden uitgelegd. De regels bestonden onder andere uit het feit dat beide deelnemers alleen in hun moedertaal mogen spreken en dat de route met behulp van Paint bijgehouden wordt. Ook werd verduidelijkt dat de plattegronden verschillen en dat persoon B, de guide, de meest recente heeft. Het doel van het gesprek was dat persoon B, in de rol van guide, persoon A, in de rol van follower, naar zijn of haar locatie moest zien te krijgen. Bij de aanvang van het gesprek hebben beide deelnemers een plattegrond gekregen die bij hun rol hoorde (plattegrond A voor de follower en plattegrond B voor de guide). Vervolgens is er in het begin van het gesprek door de onderzoeker nogmaals benadrukt dat het belangrijk is dat beide in hun moedertaal bleven spreken. Hierna hebben de participanten nog de mogelijkheid gekregen om vragen te stellen aan de onderzoeker zodat het gesprek zonder onduidelijkheden van start kon gaan. Vervolgens konden de proefpersonen beginnen en is de geluidsrecorder aangezet. Tijdens het gesprek was er geen mogelijkheid meer voor de proefpersonen om vragen te stellen aan de onderzoeker en moesten

onduidelijkheden onderling worden opgelost. Om het gesprek te kunnen beoordelen op de lengte, is er een grens afgesproken van 7 minuten waarbinnen persoon A bij de kamer van persoon B moest zijn. Om geen tijdsdruk te leggen op de proefpersonen is het beperkte tijdsbestek niet aangegeven. Als een gesprek langer duurde dan 7 minuten is het niet direct onderbroken, zodat het duidelijk werd of de proefpersonen uiteindelijk elkaar wel of niet konden vinden. Het tijdsbestek van 7 minuten dat bepalend was voor de mate van succes is ook het tijdsbestek dat is getranscribeerd. Dit is gedaan om ervoor te zorgen dat er een gelijke analyse kon plaatsvinden over alle transcripten.

4.5 TRANSCRIBEREN

De opgenomen gesprekken zijn getranscribeerd met behulp van het programma EXMARaLDA waardoor de geluidsopname en de uitingen aan elkaar kunnen worden gekoppeld. Bij het transcriberen is er gelet op een aantal kenmerken, die ook terug te vinden zijn in bijlage I. De intonatie is aangegeven aan de hand van pijltjes die bepalen of het woord of de woorden relatief hoger of lager zijn binnen de uiting. Het gebruik van pauzes is genoteerd aan de hand van de tijdsduur, waarbij een pauze korter dan 0.3 seconden is genoteerd als (.) en pauzes die langer zijn zoals bijvoorbeeld een pauze van 1.2 seconden als (1.2). Ook het leggen van nadruk in een uiting is genoteerd door middel van hoofdletters. Het afbreken van woorden of uitingen is verduidelijkt aan de hand van '/' te plaatsen in de uiting waar deze wordt afgebroken. De conventies zijn coherent gebruikt om ervoor te zorgen dat het corpus gelijk is en kan worden vergeleken in de analyse.

5. ANALYSE & RESULTATEN

Het hoofddoel van dit onderzoek is om de taalvaardigheid van de spreker en de hoorder in T2 in combinatie met het gebruik van communicatiestrategieën te onderzoeken. Er zal eerst worden gekeken naar de eerste deelvraag:

In hoeverre is de taalvaardigheid in de vreemde taal van de spreker van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën in zijn uitingen?

Deze zal worden beantwoord aan de hand van de eerder opgestelde hypothesen. Om het overzicht te behouden, is ervoor gekozen om de gemiddeldes per strategie en per taalvaardigheid in een tabel te zetten, namelijk tabel 4.

Tabel 4: Gemiddelde, standaarddeviatie en significantie per hypothese in twee condities: hoog en laag.

H	Communicatiestrategie	Lage taalvaardigheid: M (SD)	Hoge taalvaardigheid: M (SD)	Significant?
1	Begripscheck	4.20 (2.80)	4.35 (3.78)	Nee, (t=-2.31; df=98; p=0.82)
2	Zelfcorrectie	3.28 (3.27)	3.26 (2.40)	Nee, (t=0.40; df=81.34; p=0.97)
3	Expliciet om hulp vragen	0.50 (0.96)	0.39 (0.69)	Nee, (t=0.67; df=98; p=0.50)
4	Eigen onkunde signaleren	0.83 (1.20)	0.76 (1.23)	Nee, (t=0.27; df=98; p=0.78)
5	Onzekerheidsmarkeerders	0.50 (0.94)	0.94 (1.42)	Nee, (t=-1.87; df=92.55; p=0.06)
6	Onduidelijkheid signaleren	1.30 (1.33)	0.96 (1.33)	Nee, (t=1.28; df=98; p=0.20)
7	Codegeoriënteerde strategie	0.00 (0.00)	0.19 (1.36)	Nee, (t=-0.92; df=98; p=0.36)
8	Paralinguïstische strategie	21.57 (15.37)	22.28 (14.25)	Nee, (t=-0.24; df=98; p=0.81)
9	Metacommunicatie	0.89 (1.27)	0.65 (0.85)	Nee, (t=1.11; df=76.50; p=0.27)
10	Procesgeoriënteerde strategie	0.22 (0.59)	0.70 (1.22)	Ja, (t=-2.59; df=79.19; p=0.01)
11	Hulp aanbieden	0.22 (0.70)	0.22 (0.57)	Nee, (t=-0.04; df=98; p=0.97)

In tabel 4 zijn de uitkomsten per strategie te zien. Na het uitvoeren van een independent t-toets is er een significant verschil te zien bij hypothese 10, oftewel strategie 10 procesgeoriënteerd, waar de $p=0.01$ kleiner is dan de vastgestelde significantienorm van 0.05. Als de gemiddelden worden vergeleken van de sprekers met een hoge taalvaardigheid ($m=0.70$) en een lage taalvaardigheid ($m=0.22$) betekent dit dat sprekers met een hoge taalvaardigheid in T2 vaker gebruik maken van de procesgeoriënteerde strategie dan sprekers met een lage taalvaardigheid in T2. Een voorbeeld van de procesgeoriënteerde strategie is te zien in figuur 1.

Figuur 1: Voorbeeld uit transcripten van de procesoriënteerde strategie (dikgedrukt)

..	22 [00:50.4]	23 [00:52.4]
Maaïke [v]	(.) / heb je onder jou een trap?	
Anna [v]	(2.0)	E::h ja son/son/son dreieckiges dingen ↑ (1.2)

Voor de rest van de communicatiestrategieën blijkt dat er geen significant verschil is tussen het gebruik van communicatiestrategieën door sprekers met een hoge of lage taalvaardigheid in T2. Dit betekent dat alle hypothesen die zijn opgesteld bij deelvraag 1 worden verworpen, behalve hypothese 10 over de procesgeoriënteerde strategie. Er is dus geen invloed zichtbaar van de taalvaardigheid van de spreker in T2 op het gebruik van communicatiestrategieën, met uitzondering van het gebruik van de procesgeoriënteerde

strategie. Anders gezegd, een hogere taalvaardigheid in de T2 van de spreker zorgt ervoor dat deze meer gebruik maakt van de procesgeoriënteerde strategie.

Nu de eerste deelvraag is beantwoord, zal er worden overgegaan naar de tweede deelvraag. Hierin wordt de rol van de hoorder betrokken in het gebruik van de communicatiestrategieën:

In hoeverre is de taalvaardigheid in de vreemde taal van de hoorder van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën door de spreker?

Deze vraag zal worden beantwoord aan de hand van de eerder opgestelde hypothesen. Om ook hier ervoor te zorgen dat de resultaten overzichtelijk blijven, zijn deze weergegeven in een tabel, namelijk tabel 5.

Tabel 5: Gemiddelde, standaarddeviatie en significantie per hypothese in twee condities: hoog en laag.

H	Communicatiestrategie	Lage taalvaardigheid: M (SD)	Hoge taalvaardigheid: M (SD)	Significant?
1	Begripscheck	3.39 (2.75)	5.04 (3.64)	Ja, (t=-2.5; df=98; p=0.01)
2	Zelfcorrectie	3.20 (2.89)	3.33 (2.79)	Nee, (t=-0.24; df=98; p=0.81)
3	Eigen onkunde signaleren	0.85 (1.14)	0.74 (1.28)	Nee, (t=0.44; df=98; p=0.66)
4	Onzekerheidsmarkeerders	0.57 (1.10)	0.89 (1.34)	Nee, (t=-1.3; df=98; p=0.19)
5	Onduidelijkheid signaleren	1.41 (1.41)	0.87 (1.23)	Ja, (t=2.06; df=98; p=0.04)
6	Hulp aanbieden	0.11 (0.38)	0.31 (0.77)	Nee, (t=-1.73; df=79.65; p=0.09)
7	Procesgeoriënteerde strategie	0.35 (0.74)	0.59 (1.19)	Nee, (t=-1.26; df=89.98; p=0.21)
8	Codegeoriënteerde strategie	0.00 (0.00)	0.19 (1.36)	Nee, (t=-0.92; df=98; p=0.36)
9	Paralinguïstische strategie	22.74 (15.18)	21.28 (14.39)	Nee, (t=0.49; df=98; p=0.62)
10	Metacommunicatie	0.78 (1.05)	0.74 (1.09)	Nee, (t=0.20; df=98; p=0.85)
11	Expliciet om hulp vragen	0.26 (0.58)	0.59 (0.96)	Ja, (t=-2.13; df=98; p=0.04)

In de bovenstaande tabel zijn de uitkomsten te zien na het uitvoeren van een independent t-toets, waarbij er is gekeken naar de relatie tussen het gebruik van communicatiestrategieën door de spreker en de T2 taalvaardigheid van de hoorder. Hieruit blijkt dat er bij drie hypothesen een significant verschil is te vinden. Deze zullen apart worden besproken. Bij begripscheck (H1) is te zien dat er een significant verschil is, waarbij een hogere T2 taalvaardigheid van de hoorder ervoor zorgt dat de spreker vaker begripscheck zal inzetten. Dit zorgt dus wel voor een significant verschil, maar niet in de verwachte richting waardoor H1 en H0 beide worden verworpen. Een voorbeeld van begripscheck is te zien in figuur 2.

Figuur 2: Voorbeeld uit transcripten van begripscheck (dikgedrukt)

..	116 [03:24.6]	117 [03:25.2]	118 [03:27.3]
Leonore [v] ↑jij zit in een: in een zaal met zes stoeltjes↑ en een tafel?			O:ke:↓
Annika [v]	(0.5)	Nee↑ bij mir	

Het volgende significante verschil is te vinden bij strategie 5, het signaleren van onduidelijkheid (H5), waarbij p=0.04 kleiner is dan het vastgestelde significantieniveau van 0.05. Dit betekent dat de nulhypothese kan worden verworpen ten gunste van hypothese 5. Dit houdt in dat sprekers in een situatie met een hoorder met een lage T2 taalvaardigheid vaker onduidelijkheid signaleren dan in een situatie met een hoorder die over een hoge T2 taalvaardigheid beschikt. Dit kan worden verklaard doordat de hoorder met een hogere T2 taalvaardigheid voor minder onduidelijkheden zal zorgen op het moment dat hij zelf als spreker functioneert. Een voorbeeld hiervan is te zien in figuur 3.

Figuur 3: Voorbeeld uit de transcripten van onduidelijkheid signaleren (dikgedrukt)

..	222 [06:58.0]	223 [06:59.5]	224 [06:59.9]	225 [07:00.5]
Lisa [v]	was ↓ ((lacht)) (1.5)		(0.6)	Ik DACHT dat JIJ >ergens anders< was↓
Julia [v]		Bitte?		

Het laatste significante verschil is te vinden bij strategie 3, het expliciet vragen om hulp (H11), waarbij $p=0.04$ wederom kleiner is dan het significantieniveau van 0.05. Dit betekent dat de nulhypothese kan worden verworpen ten gunste van hypothese 11. Dit betekent dat sprekers vaker expliciet om hulp zullen vragen aan de hoorder als deze over een hoge T2 taalvaardigheid beschikt in plaats van een lage T2 taalvaardigheid. Dit kan worden verantwoord doordat de spreker eerder om hulp zal vragen aan een hoorder met een hoge T2 taalvaardigheid omdat deze hem eerder zal kunnen helpen dan een hoorder met een lage T2 taalvaardigheid. Een voorbeeld van expliciet om hulp vragen is te zien in figuur 4.

Figuur 4: Voorbeeld uit de transcripten van expliciet om hulp vragen (dikgedrukt)

..	192 [05:59.0]	193 [05:59.6]	194 [06:00.9]	195 [06:02.4]
Yvonne [v]	linkerkant op loopt↑ (0.6)	Want (.) WAAR <moet ik dan heen>? (1.5)		(())
Julia [v]				EHM::

De andere hypothesen laten geen significante verschillen zien, waardoor bij deze wel de nulhypothese zal worden aangenomen dat de T2 taalvaardigheid van de hoorder geen invloed heeft op het gebruik van de communicatiestrategieën. Dit betekent voor de beantwoording van de tweede deelvraag dat de T2 taalvaardigheid van de hoorder van invloed is op het gebruik van communicatiestrategieën door de spreker op het gebied van begripscheck, expliciet om hulp vragen en het signaleren van onduidelijkheden. Voor de eerste twee geldt dat deze vaker worden ingezet door sprekers als zij te maken hebben met een hoorder die over een hoge T2 taalvaardigheid beschikt. Voor het signaleren van onduidelijkheden is de beweging echter andersom en zal de spreker deze eerder inzetten als hij te maken heeft met een hoorder die een lage T2 taalvaardigheid heeft.

Nu zal er worden overgegaan naar de beantwoording van de derde deelvraag. Hierin gaat het om de relatie tussen het gebruik van communicatiestrategieën en de mate van succes:

In hoeverre is het gebruik van communicatiestrategieën van invloed op de mate van succes van het gesprek?

Deze vraag zal worden beantwoord aan de hand van de eerder opgestelde hypothesen. Eerst zal er worden ingegaan op het gebruik van alle strategieën en de relatie met succes van het gesprek. Hierna zal er aandacht worden besteed aan de relatie tussen het gebruik van de elf strategieën apart en de relatie met succes.

Tabel 6: Gemiddelde, standaarddeviatie, F, df en significantie van alle strategieën gecombineerd

H	Strategie	Niks vinden M(sd)	Of A of B vinden M(sd)	A en B na 7 minuten M(sd)	A en B binnen 7 minuten M(sd)	Significant?
1	Alle	30.67	35.89 (18.79)	39.38 (16.17)	28.00 (12.19)	Nee, (F=1.99; df=3/96;

In tabel 6 staan de resultaten na het uitvoeren van een One-Way ANOVA, waarbij er is gekeken naar de relatie tussen het gebruik van alle strategieën gecombineerd en de mate van succes van het gesprek. Hieruit blijkt dat er geen significant verschil is te zien tussen de gemiddelde van alle strategieën in de verschillende mate van succes. Hierdoor wordt de nulhypothese niet verworpen. En dit betekent dat het gebruik van de communicatiestrategieën gecombineerd geen invloed heeft op de mate van succes die door de gesprekspartners wordt behaald.

Echter, dat er geen significante invloed te zien van het gebruik van alle communicatiestrategieën gecombineerd op succes wil nog niet zeggen dat er geen invloed is van de strategieën apart op succes. Daarom zal er nu worden gekeken naar alle strategieën apart om een vollediger antwoord te kunnen geven op de derde deelvraag.

Tabel 7: Gemiddelde, standaarddeviatie, F, df, en significante van alle strategieën apart.

H	Strategie	Niks vinden M (sd)	Of A of B vinden M (sd)	A en B na 7 minuten M (sd)	A en B binnen 7 minuten M (sd)	Significant?
2	Begripscheck	3.67 (3.29)	4.39 (3.62)	5.17 (3.02)	3.63 (3.24)	Nee, (F=1.05; df=3/96; p=0.38)
3	Zelfcorrectie	3.08 (3.24)	3.78 (2.98)	3.54 (2.69)	2.00 (1.46)	Nee, (F=1.07; df=3/96; p=0.19)
4	Expliciet om hulp vragen	0.42 (1.06)	0.44 (0.74)	0.50 (0.83)	0.38 (0.62)	Nee, (F=0.08; df=3/96; p=0.97)
5	Eigen onkunde signaleren	0.92 (1.14)	0.86 (1.48)	0.54 (1.06)	0.81 (0.83)	Nee, (F=0.46; df=3/96; p=0.71)
6	Onzekerheidsmarkeerders	0.54 (1.21)	0.53 (1.00)	1.46 (1.59)	0.44 (0.73)	Ja, (F=3.90; df=3/96; p=0.01)
7	Onduidelijkheid signaleren	1.25 (1.23)	1.17 (1.67)	1.29 (1.08)	0.56 (0.89)	Nee, (F=1.16; df=3/96; p=0.33)
8	Hulp aanbieden	0.13 (0.45)	0.22 (0.72)	0.38 (0.77)	0.13 (0.34)	Nee, (F=0.79; df=3/96; p=0.51)
9	Compensatiestrategie proces	0.04 (0.20)	0.25 (0.55)	0.92 (1.21)	1.00 (1.63)	Ja, (F=5.77; df=3/96; p<0.00)
10	Compensatiestrategie code	0.00 (0.00)	0.00 (0.00)	0.00 (0.00)	0.00 (0.00)	Nee, (F= - ; df=3/96; p= -)
11	Paralinguïstisch	19.46(15.92)	23.69 (15.00)	24.83 (14.84)	18.00 (10.44)	Nee, (F=1.11; df=3/96; p=0.35)
12	Metacommunicatie	0.75 (1.19)	0.56 (0.77)	0.92 (1.32)	1.00 (1.03)	Nee, (F=0.88; df=3/96; p=0.45)

In tabel 7 zijn de resultaten van een One-Way ANOVA te zien van de invloed van alle strategieën apart op de mate van succes. Hieruit blijkt dat het gebruik van twee van de elf strategieën apart zorgt voor een significant verschil tussen de verschillende maten van succes. Deze zullen achtereenvolgens worden besproken. Bij strategie 5, onzekerheidsmarkeerders (H6), is een significant verschil zien, waardoor de H0 kan worden verworpen (p=0.01). Dit houdt in dat er een verschil is in de mate van succes die wordt behaald door het gebruik van onzekerheidsmarkeerders. Tussen welke groepen dit verschil te zien is, wordt pas duidelijk na het uitvoeren van een post-hoc Scheffé toets. Hieruit blijkt dat het verschil zit tussen de mate van succes waarbij Of A of B worden gevonden en A en B na 7 minuten (p=0.04). Als er wordt gekeken naar de gemiddelde bij het vinden van Of A of B (M= 0.53; sd=1.00) en het vinden van A en B na 7 minuten (M=1.46; df=1.59) blijkt dat er gemiddeld 0.93 meer onzekerheidsmarkeerders worden ingezet bij het vinden van A en B na 7 minuten. Hieruit volgt dat het gebruik van onzekerheidsmarkeerders significant meer is bij

het vinden van A en B na 7 minuten dan bij het vinden van Of A of B. Hieruit kan worden afgeleid dat het succes van een gesprek mede afhankelijk is van het gebruik van onzekerheidsmarkeerders omdat er significant meer gebruik van wordt gemaakt in succesvollere gesprekken (vinden van A en B na 7 minuten) ten opzichte van het vinden van alleen A of B. Een voorbeeld van onzekerheidsmarkeerders is te zien in figuur 5.

Figuur 5: Voorbeeld uit de transcripten van onzekerheidsmarkeerders (dikgedrukt)

..	52 [01:14.1]	53 [01:14.1]	54 [01:14.1]	55 [01:18.7]
Rosa [v]	Ehm:.	(2.0) Ja: wie soll mann das denn erklaren? ((lacht))		

Ook het gebruik van de procesgeoriënteerde strategie (H9), oftewel strategie 8, is significant ($p < 0.00$). Dit betekent dat de H_0 kan worden verworpen en er dus een verschil is in de mate van succes die wordt behaald door het gebruik van de proces georiënteerde strategie. Waar het precieze verschil zit, kan ook pas worden vastgesteld aan de hand van een post-hoc Scheffé toets. Hieruit blijkt dat er twee significante verschillen zitten in het gebruik van de proces georiënteerde strategie in de mate van succes die wordt behaald. Het eerste verschil is te zien tussen de mate van succes waarbij het gaat om Niks vinden en A en B na 7 minuten ($p = 0.02$). Als er naar het gemiddelde wordt gekeken van Niks vinden ($M = 0.04$; $df = 0.20$) en A en B na 7 minuten ($M = 0.92$; $df = 1.21$) blijkt dat er gemiddeld 0.87 meer proces georiënteerde strategieën worden ingezet in gesprekken waar A en B na 7 minuten worden gevonden ten opzichte van gesprekken waarin niks wordt gevonden. Het tweede verschil is te zien tussen de mate van succes waarbij het gaat om Niks vinden en het vinden van A en B binnen 7 minuten ($p = 0.02$). Hier laten de gemiddeldes zien dat er bij Niks vinden ($M = 0.04$; $df = 0.20$) significant minder gebruikt wordt gemaakt van de proces georiënteerde strategie dan bij het vinden van A en B binnen 7 minuten ($M = 1.00$; $df = 1.63$). Dit betekent dat er gemiddeld 0.96 meer proces georiënteerde strategieën worden ingezet in gesprekken waarbij A en B binnen 7 minuten worden gevonden ten opzichte van gesprekken waarbij de gesprekspartners niks vinden. Hieruit kan worden afgeleid dat het succes van het gesprek mede wordt bepaald door het gebruik van proces georiënteerde strategieën omdat er significant meer gebruik van wordt gemaakt in succesvollere gesprekken (vinden van A en B na 7 minuten en A en B binnen 7 minuten) ten opzichte van een niet succesvol gesprek (niks vinden). Er is een voorbeeld van de proces georiënteerde strategie te zien in figuur 1.

De zojuist besproken resultaten zorgen ervoor dat alle hypothesen, behalve hypothesen 6 en 9, kunnen worden verworpen en de H_0 bij deze hypothesen moet worden aangenomen. Voor de beantwoording van de derde deelvraag betekent dit dat er geen effect is te zien op de mate van succes door alle communicatiestrategieën gecombineerd te gebruiken. Wel is er een effect te zien van het gebruik van de onzekerheidsmarkeerders die meer worden gebruikt bij succesvollere gesprekken, dus bij het vinden A en B na 7 minuten ten opzichte van het vinden van of A of B. Hierbij moet wel worden gezegd dat dit alleen geldt voor deze twee maten van succes en er geen significante relatie is met niks vinden en het vinden van A en B binnen 7 minuten. Ook is er een effect te zien bij het gebruik van de proces georiënteerde strategie die significant vaker wordt gebruikt bij succesvollere gesprekken dus waar A en B na of binnen 7 minuten worden gevonden ten opzichte van een gesprek waarin niks wordt gevonden.

6. CONCLUSIE

In dit onderzoek is er gekeken naar de communicatiestrategieën van Van Mulken & Hendriks (2012). Deze zijn gebruikt om te kijken hoe ze worden ingezet in LaRa gesprekken en of de voorgestelde strategieën kloppen. Er zal nu per deelvraag nog een korte bespreking volgen, voordat er wordt ingegaan op de beantwoording van de hoofdvraag.

Deelvraag 1: In hoeverre is de T2 taalvaardigheid van de spreker van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën in zijn uitingen?

Hier blijkt dat een hogere T2 taalvaardigheid van de spreker ervoor zorgt dat deze vaker gebruik maakt van de proces georiënteerde strategie dan in het geval van een lagere T2 taalvaardigheid. Het antwoord op de eerste deelvraag houdt dan in dat de T2 taalvaardigheid van de spreker alleen van invloed is op het gebruik van de procesgeoriënteerde strategie die vaker wordt ingezet bij een hoge T2 taalvaardigheid.

Deelvraag 2: In hoeverre is de taalvaardigheid in de vreemde taal van de hoorder van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën door de spreker?

Hier blijkt de T2 taalvaardigheid van de hoorder invloed te hebben op het gebruik van drie van de elf strategieën. Het antwoord op de tweede deelvraag houdt dan in dat de T2 taalvaardigheid van de hoorder van invloed is op het gebruik van drie strategieën door de spreker, namelijk begripscheck, expliciet om hulp vragen en het signaleren van onduidelijkheid. Hier worden respectievelijk de eerste twee vaker ingezet bij een hoorder met een hoge T2 taalvaardigheid en de laatste bij een lage T2 taalvaardigheid van de hoorder.

Deelvraag 3: In hoeverre is het gebruik van communicatiestrategieën van invloed op de mate van succes van het gesprek?

Hieruit is gebleken dat er geen effect te zien is bij het gebruiken van alle communicatiestrategieën gecombineerd. Wel is er een relatie te zien tussen het behalen van succes en het gebruik van onzekerheidsmarkeerders en de proces georiënteerde strategie. Het antwoord op de derde deelvraag houdt in dat een hoger gebruik van onzekerheidsmarkeerders en de proces georiënteerde strategie leidt tot meer succes. Echter geldt bij onzekerheidsmarkeerders dat de beweging alleen te zien is bij het vinden van A of B en het vinden van A en B na 7 minuten. Bij de proces georiënteerde strategie geldt dat de beweging beperkt blijft tot het niks vinden en het vinden van A en B na of binnen 7 minuten.

Nu de deelvragen zijn besproken en beantwoord kan er worden overgegaan tot het bespreken en het beantwoorden van de hoofdvraag:

In hoeverre is de T2 taalvaardigheid van de spreker en de hoorder van invloed op het gebruik van communicatiestrategieën in LaRa gesprekken en welke invloed heeft het gebruik van deze strategieën op de mate van succes?

De T2 taalvaardigheid van de spreker en de hoorder blijken beide van invloed te zijn op de gebruikte strategieën. Hier geldt dat de T2 taalvaardigheid van de spreker een positieve invloed heeft op het gebruik van *een* strategie: de proces georiënteerde strategie. Dit kan worden verklaard door de eerder aangehaalde uitspraak van Van Mulken & Hendriks (2012), waarbij het gebruik van de procesgeoriënteerde strategie kan worden gekoppeld aan een hogere taalvaardigheid. De T2 taalvaardigheid van de hoorder heeft een positieve invloed op twee strategieën, namelijk begripscheck en expliciet om hulp vragen. Bij de eerste,

begripscheck, ging dit in tegen de verwachting en is de positieve correlatie niet goed te verklaren. Als een hoorder een hogere T2 taalvaardigheid heeft, zou dit betekenen dat het begrip minder vaak wordt beperkt. Dit maakt het hogere gebruik van begripscheck bij een hoge T2 taalvaardigheid onlogisch. Daarentegen is de relatie tussen een hogere T2 taalvaardigheid van de hoorder op het hogere gebruik van expliciet om hulp vragen wel te verklaren. Zo biedt de hogere T2 taalvaardigheid van de hoorder aan de spreker meer ruimte om hulp te vragen doordat deze de vragen eerder zal begrijpen en mogelijk kunnen beantwoorden.

Ook bij het succes van een gesprek is er een relatie te zien tussen de mate van succes en het gebruik van communicatiestrategieën. Hier geldt dat twee strategieën een positieve invloed laten zien op het behalen van succes in een bepaalde mate. Onzekerheidsmarkeerders zorgen voor een hogere mate van succes wat verklaard kan worden doordat dit de andere spreker signaleert dat er iets niet helemaal duidelijk is. Vervolgens kan deze onduidelijkheid worden opgelost en dit komt ten goede aan het behalen van succes. Voor de procesgeoriënteerde strategie is de verklaring moeilijker te vinden, maar het is een mogelijkheid dat door deze strategie te gebruiken er duidelijke beschrijvingen zijn van hoe de plattegrond eruitziet. Dit zorgt voor een beter begrip doordat de gesprekspartners beter weten waar ze aan toe zijn.

Concluderend kan worden gesteld dat de invloed van de T2 taalvaardigheid van de spreker op het gebruik van de communicatiestrategieën erg beperkt is. Dit komt doordat er maar op één van de elf strategieën, namelijk de proces georiënteerde strategie, een invloed is te zien. De invloed wordt groter als er wordt gekeken naar de T2 taalvaardigheid van de hoorder op het gebruik van de communicatiestrategieën door de spreker, waar er bij drie strategieën een verschil te zien is. Ook bij de mate van succes is er maar een kleine relatie te zien tussen het gebruikte aantal strategieën. Het gaat dan om twee strategieën, waarbij beide geldt dat de relatie niet geldt voor alle vier de maten van succes. Deze resultaten zorgen ervoor dat er reden is om te twijfelen aan de bruikbaarheid en toepasbaarheid van de communicatiestrategieën van Van Mulken & Hendriks (2012). Dit zal verder worden besproken in de discussie, waar ook wordt ingegaan op andere tekortkomingen van dit onderzoek.

7. DISCUSSIE

In dit onderzoek is gekeken naar de communicatiestrategieën, zoals deze zijn voorgesteld door Van Mulken & Hendriks (2012). Er is gekeken naar de invloed van de T2 taalvaardigheid van de spreker en de hoorder op het aantal gebruikte communicatiestrategieën door de spreker. Hierin is gebleken dat er weinig strategieën zijn die worden beïnvloed door de T2 taalvaardigheid. Een van de mogelijke redenen is de opzet van het onderzoek. Er moest namelijk een bepaalde taak worden uitgevoerd die niet gelijk is aan de dagelijkse communicatie van de participanten. Hierdoor kan er een vertekend beeld zijn ontstaan van hoe de spreker normaliter de communicatiestrategieën inzet.

Dit kan komen doordat de operationalisatie van de strategieën tekort schiet. De strategieën zijn opgesteld door Van Mulken & Hendriks (2012) en stellen een taxonomie voor op basis van communicatiestrategieën zoals ze zijn voorgesteld door auteurs met andere invalshoeken. Hierop stellen Van Mulken & Hendriks dat hun strategieën een “afgebakende set ” vormen (2012, p. 184). Echter is dit te betwijfelen door de eerder besproken invalshoeken, namelijk linguïstisch en psychologisch, van de auteurs waar ze naar verwijzen. Dit zorgt er namelijk voor dat twee visies, die tegenover staan, worden gecombineerd zonder enige duidelijke verantwoording van waar de gelijkenissen precies liggen. De afwezige verantwoording voor de combinatie van verschillende theoretische inzichten maakt het moeilijk om de communicatiestrategieën goed te begrijpen. Dit wordt verder gecompliceerd door de beperkte uitleg die bij elke strategie wordt gegeven. Zo komt tabel 1 (in het theoretisch kader) rechtstreeks uit het onderzoek van Van Mulken en Hendriks (2012) en is dit ook de enige uitleg die ze geven bij elke strategie. Het resultaat hiervan is dat het moeilijk is om het onderzoek te herhalen aangezien de categorisering niet duidelijk is uitgelegd.

Voor de conclusie rondom de verbinding tussen het succes van een gesprek en het aantal gebruikte communicatiestrategieën zijn de significante verschillen ook beperkt. Dit is vreemd aangezien Van Mulken & Hendriks de functie van de strategieën bespreken en beschrijven als inzetbaar “om talige problemen op te lossen” en als poging tot “communicatieve samenwerking” (2012, p. 184). Echter kan het ook liggen aan de gekozen operationalisatie in dit onderzoek om succes te definiëren als het gebruik van de communicatiestrategieën. Voor vervolgonderzoek zou het dan ook interessant zijn om succes op een andere manier te definiëren aan de hand van de communicatiestrategieën.

Verder kan vervolgonderzoek meer inzicht geven in het gebruik van de communicatiestrategieën. Hiermee moet er gekeken worden naar de toepasbaarheid van de strategieën in dagelijkse LaRa gesprekken. Ook moet de uitleg van de strategieën worden uitgebreid zodat het makkelijker wordt om uitingen te karakteriseren als een bepaalde strategie.

Bahtina, D., Thije, J.D. ten (2010). Receptive Multilingualism. Encyclopedia of Applied Linguistics. Opgehaald van: <http://www.jantenthije.eu/articles/>

Bahtina, D. (2011). *Lingua Receptiva in Russian – Estonian Communication*. Speech. International Symposium on Bilingualism. Norway, Oslo. 15th-18th June 2011. Web.

Bezooijen, R. van & Gooskens, C. (2007). Interlingual tekst comprehension: linguistic and extralinguistic determinants. In J.D. ten Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptive Multilingualism and intercultural communication: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. (pp. 249-264). Amsterdam, Nederland: Benjamins.

Braunmüller, K. (2007). Receptive multilingualism in Northern Europe in the Middle Ages: A description of a scenario. In J.D. ten Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptive Multilingualism and intercultural communication: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. (pp. 25-47). Amsterdam, Nederland: Benjamins.

Dörnyei, Z. & Lee Scott, M. (1997). Communication Strategies in a Second Language: Definitions and Taxonomies. *Language Learning*, 47 (1), pp. 173-210.

Faerch, C. & Kasper, G. (1983) *Strategies in Interlanguage Communication*, London: Longman.

Gooskens, C. (2005). De positie van het Nederlands binnen de Germaanse taalfamilie. In R. van Hout & J. Swanenberg (eds.), *Geluid waar spraak uit ontstond. Kru(i/ij)sen door de dialecten*. (pp. 65-66). Nijmegen, Nederland: RU Nijmegen.

Hagemeijer, E. (2011) *Lingua receptiva in German-Dutch dialogue Influence of language proficiency on non-automatic alignment*. Bachelorscriptie Universiteit Utrecht.

Haugen, E.I. (1987). *Blessings of Babel: bilingualism and language planning: problems and pleasures*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Heuvel, N. van den. (2011) *Nadruk en intonatie binnen Nederlands-Duitse lingua receptiva conversaties: De invloed van spraakaanpassingen op alignment en begrijpelijkheid.*, Bachelorscriptie Universiteit Utrecht.

Mangar, J. (2011) *Niet-linguïstische alignmentstrategieën in lingua receptiva in Nederlands-Duitse dyad constellaties. Het effect van het L2 vaardigheidsniveau op spreeknelheid*. Bachelorscriptie Universiteit Utrecht.

Mulken, M. van & Hendriks, B. (2012). Taalkeuze, effectiviteit en efficiëntie: Een experimentele studie naar het gebruik van Engels als Lingua Franca, Lingua Receptiva, T1-T2 en Moedertaal. In N. de Jong, K. Juffermans, M. Keijzer & L. Rasier (Eds.), *Papers of the Anéla 2012 Applied Linguistics Conference*. (183-193).

Poulisse, N. (1993). A theoretical account of lexical communication strategies. In R. Schreuder & B. Weltens (Eds.) *The bilingual lexicon* (pp. 157-189). Amsterdam: John Benjamins.

Tarone, E. (1977). Communication strategies, foreigner talk, and repair in interlanguage. *Language Learning*, 30 (2), pp 417-431.

Thije, J. D. ten (2010). Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek. In Besumusma, E., Gelderblom, A. en Thije, Jan D. ten (red). *Internationale Neerlandistiek*

Rehbein, J., Thije, J. D. ten & Verschik, A. (2010) Lingua Receptiva (LaRa) – The quintessence of Receptive Multilingualism. In: Thije, J. D. ten, Rehbein, J. & Verschik, A (eds.) *Lingua Receptiva*. Special issue of the *International Journal for Bilingualism*.

Ribbert, A. & Thije, J. ten (2007). Receptive multilingualism in Dutch-German intercultural team cooperation. In: In J.D. ten Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptive Multilingualism and intercultural communication: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. (pp. 73-101). Amsterdam, Nederland: Benjamins.

Schmidt, T. (2010). EXMARaLDA Partitur Editor (Version 1.5) [Software]. Verkregen op <http://www.exmaralda.org/downloads.html#pe/>

Zeevaert, L. (2007). Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication. In: Thije, Jan D. ten, Zeevaert, L. (Eds.) *Receptive Multilingualism and intercultural communication (Hamburg Studies in Multilingualism)*. Amsterdam: Benjamins

Bijlagen

Bijlage A	P. 30
Bijlage B	P. 34
Bijlage C	P. 38
Bijlage D	P. 39
Bijlage E	P. 40
Bijlage F	P. 42
Bijlage G	P. 43
Bijlage H	P. 44
Bijlage I	P. 45

Bijlage A: enquête voor de Nederlanders

Beste participant,

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek naar receptieve meertaligheid in Nederlands-Duitse dialogen. Jij hebt aangegeven deel te nemen aan dit onderzoek. Voordat wij met het experiment kunnen beginnen hebben wij informatie nodig over jouw talige achtergrond en Duitse taalgebruik. De vragenlijst bestaat uit tien vragen. Het beantwoorden van deze vragen zal ongeveer vijf minuten duren. Alvast bedankt voor jouw medewerking.

Persoonsgegevens

Leeftijd :

Geslacht

- Man
- Vrouw

Nationaliteit(en) :

Hoogst genoten opleiding :

Vragen

1. Hoeveel talen spreek je? (Vul op de stippellijn het aantal in.)
..... talen spreek ik vloeiend
..... talen spreek ik redelijk tot slecht
..... talen kan ik redelijk tot goed verstaan, maar niet spreken
2. Is Nederlands jouw enige moedertaal?
 Ja
 Nee, mijn andere moedertaal is.....
 Nee, mijn enige moedertaal is.....
3. Spreken jouw directe familieleden of goede vrienden Duits als moedertaal? (Specificeer op basis van ouder, tante, grootouder, vriend/vriendin etc.)
 Ja,
 Nee
4. Hoe heb jij Duits geleerd? Je mag meer dan één antwoord geven.
 Ik heb nooit geprobeerd Duits te leren
 Door middel van formele educatie
 Door interactie met personen

- Anders, namelijk.....

z.o.z. vraag 5 t/m 7

5. Kruis aan hoe de volgende uitspraken op jou van toepassing zijn.

	Volledig	Gedeeltelijk	Niet
Ik kan vloeiend communiceren in het Duits			
Ik kan met mijn Duitse talenkennis korte en simpele gesprekken in het Duits voeren.			
Ik kan simpele teksten, zoals een persoonlijke brief, in het Duits schrijven.			
Ik kan artikelen, nieuwsberichten etc. in het Duits lezen en begrijpen.			
Ik kan tv-programma's/films en colleges in het Duits volgen en begrijpen.			

6. Kruis aan hoe vaak jij in de onderstaande situaties wordt blootgesteld aan Duits.

	Nooit	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Jaarlijks
Thuis					
Werk/school					
Media (televisie/radio/ schriftelijke media)					

Interactieve media (op internet b.v. facebook, skype)					
Vrije tijd (vakanties/feestjes/ uitstapjes)					
In het algemeen					

7. Kruis aan wat op jouw van toepassing is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Nederlands				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Duits				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Engels				

z.o.z. vraag 8 t/m 11

8. Heb je ooit drie maanden of langer in een Duitstalig land gewoond of gereisd

- Nee, ga door naar vraag 10.
- Ja, in, voor een tijdsduur van.....

9. Kruis aan hoe jouw contact met de lokale Duitse taal tijdens jouw verblijf te beschrijven is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Ik heb in het Duits gecommuniceerd				
Ik heb in het Engels gecommuniceerd				
Ik heb in mijn moedertaal gecommuniceerd				

10. Kruis aan in hoeverre je het met de onderstaande uitspraken eens bent.

	Volledig mee eens	Mee eens	Geen mening	Oneens	Volledig oneens
Ik vind Duits een moeilijke taal om te leren.					
Ik vind het leuk om Duits te spreken					
Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Duits.					
De Nederlandse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser is hoog.					

11. Hoe vaak ben je zelf in Duitsland?

- Nooit
- minder dan 1 keer per jaar
- 1 tot 5 keer per jaar
- 5 tot 10 keer per jaar
- 10 keer per jaar of meer

BIJLAGE B: ENQUETE VOOR DE DUITERS

Lieber Teilnehmer,

Dieser Fragebogen ist Teil von unserer Studie über rezepptive Mehrsprachigkeit in deutsch-niederländischen Gesprächen. Du hast dich bereit erklärt, an dieser Studie teil zu nehmen. Bevor wir mit dem Experiment anfangen können, brauchen wir ein paar Hintergrundinformationen von dir und deinem Bezug zu Niederländisch. Der Fragebogen umfasst zehn Fragen, das Beantworten wird ungefähr fünf Minuten dauern. Vielen Dank für deine Hilfe!

Angaben zur Person

Alter :

Geschlecht

- männlich
- weiblich

Nationalität(en) :

Höchster Bildungsabschluss :

Fragen

12. Wie viele Sprachen sprichst du?

- Sprachen spreche ich fließend
- Sprachen spreche ich mittelmäßig bis schlecht
- Sprachen kann ich recht gut verstehen, aber nicht sprechen

13. Ist Deutsch deine einzige Muttersprache?

- Ja
- Nein, meine andere Muttersprache ist.....
- Nein, meine einzige Muttersprache ist.....

14. Spricht jemand in deiner Familie oder jemand deiner Freunde Niederländisch als Muttersprache? (Gib an ob es ein Elternteil, eine Tante, Grosseltern, Freund/Freundin, usw. ist)

- Ja,
- Nein

15. Wie hast du Niederländisch gelernt? Du darfst auch mehrere Antworten auswählen.

- Ich habe nie versucht, Niederländisch zu lernen
- Durch Unterricht (Schule/Uni)
- Durch Kontakt/ Interaktion mit Leuten
- Anders, nämlich.....

16. Kreuze an, welche der Aussagen auf dich zutrifft.

	Völlig	Teilweise	Gar nicht
Ich kann mich fließend unterhalten auf Niederländisch.			
Ich kann mit meinen Niederländisch-Kenntnissen kurze und einfache Gespräche auf Niederländisch führen.			
Ich kann einfache Texte, wie z.B. einen persönlichen Brief, auf Niederländisch schreiben.			
Ich kann Artikel, Zeitungsberichte, usw. auf Niederländisch lesen und verstehen.			
Ich kann Fernsehsendungen/Filme auf Niederländisch gucken und verstehen.			

17. Wie oft wirst du in den unten genannten Situationen Niederländisch ausgesetzt?

	Nie	Täglich	Wöchentlich	Monatlich	Jährlich
Zuhause					
Arbeit/Schule/Uni					
Medien (Fernsehen/Radio/ Printmedien)					
Interaktive medien (im Internet z.B. durch Facebook, Skype, usw.)					
Freizeit (Urlaub/Parties/ Ausflüge)					
Allgemein					

18. Kreuze an, was auf dich zutrifft.

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Deutsch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Niederländisch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Englisch.				

19. Hast du jemals 3 Monate oder länger in einem niederländisch-sprachigem Land gelebt oder rumgereist?

- Nein, geh zu Frage 10.
- Ja, in, für eine Dauer von

20. Wie würdest du deinen Kontakt mit der lokalen Sprache während deines Aufenthaltes beschreiben?

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Ich habe so viel wie möglich auf Niederländisch kommuniziert.				
Ich habe so viel wie möglich auf Englisch kommuniziert.				
Ich habe nur in meiner Muttersprache kommuniziert.				

21. Kreuze an, in wie weit du mit den Aussagen übereinstimmst.

	Stimme völlig zu	Stimme zu	Keine Meinung	Stimme nicht zu	Stimme gar nicht zu
Ich finde Niederländisch eine schwierig zu lernende Sprache.					

Es macht mir Spaß Niederländisch zu sprechen.					
Ich bin zufrieden mit meiner Sprachfertigkeit im Niederländischen.					
Die deutsche Sprachfertigkeit vom Durchschnitts- Niederländer ist hoch.					

22. Wie oft bist du selbst in den Niederlanden?

- Nie
- Weniger als 1 mal pro Jahr
- 1 bis 5 mal pro Jahr
- 5 bis 10 mal pro Jahr.
- 10 mal pro Jahr oder mehr

BIJLAGE C: C-TEST VOOR DE NEDERLANDERS ZONDER ANTWOORDEN

Van sommige van de volgende woorden ontbreekt het laatste deel. Probeer de ontbrekende letters in te vullen. Wees niet bang om fouten te maken, het gaat niet om de juiste spelling. Ook is er verder geen reden om bang te zijn of fouten te maken. Het gaat bij deze test NIET om slagen, wij gebruiken hem alleen ter inschatting van jouw taalvaardigheid. Als je dus probeert hem extra goed te maken door bijvoorbeeld een woordenboek erbij te pakken, verliest de test zijn waarde. Probeer een passend woord in te vullen. Als je het echt niet weet, mag je het woord overslaan. Let op, de lengte van de lijn zegt niets over de lengte van het woord. Veel succes!

Nahrungsmittel

Für die deutsche Ernährungsindustrie erfüllen sich nicht alle Erwartungen. Dennoch i_____ die Branche, wie Vorstandsvorsit_____ Dr. Oetker in Köln erkl_____, insgesamt no_____ zufrieden. I_____ den ers_____ neun Mon_____ konnte den Umsatz u_____ zwei Pro_____ gesteigert wer_____. Das Weihnachtsgeschäft könnte da_____ beitragen, da_____ die re_____ Wachstumsrate i_____ diesem Ja_____ doch no_____ 1 Prozent erre_____. Während im Inland in den let_____ Monaten Streiks, Regensommer und auch ein Lagerabbau für stagnierende Umsätze sorgten, brachte der Export erfreuliche Impulse.

Lernen

Lernen läßt sich überall. Informationen si_____ an vie_____ Stellen zu finden. Denken Sie nur a_____ Museen. Di_____ Institutionen bie_____ mitunter auch Bücher z_____ Kauf an und verans_____ Vorträge. Den_____ Sie des weiteren a_____ Exkursionen, sowohl in d_____ nähere Umge_____ als i_____ Ausland. V_____ Zeit zu Zeit gi_____ es "Ta_____ der off_____ Tür", wäh_____ derer Fir_____ und Behörden Besuchern ihre Arbeit näherbringen.

Italiener

In Deutschland leben 563 000 Italiener. Nach d_____ Türken u_____ den Bürgern aus d_____ ehemaligen Jugos_____ stellen sie heute d_____ drittgrößte Gru_____ von Auslä_____. Vor vie_____ Jahren waren sie d_____ ersten geladenen Gäste d_____ deutschen Nachkriegsarbeitsmar_____. Auch we_____ es hierzulande 36 000 italie_____ Betriebe gi_____: Mehr als die Häl_____ von d_____ italienischen Erwerbstätigen sind Arbe_____, die mei_____ ohne Berufsausbildung. Ihre Kinder beherrschen nur selten beide Sprachen.

Benzinpreise

Die hohen Benzinpreise, die teureren Flugtickets, die Inflationsraten und nicht zuletzt die ständige Ermahnung, den Gürtel enger zu schnallen, da schwere Zeiten auf uns zukommen - dies si_____ nach Ansicht der Reiseverans_____ die Grü_____ dafür, da_____ eingefleischte Fernre_____ -Fans ih_____ Urlaubsstrategie geän_____ haben und im Extremfa_____ auch ber_____ sind, in deutschen Landen Ferien z_____ machen. Man_____ bundesdeutsche Ferienor_____ haben d_____ Trend rechtzei_____ erkannt, investieren in die_____ Sommer me_____ als bis_____ in d_____ Werbung und stellen nun Ende Juli schon fest, dass das "absolut gut angelegtes Geld war".

BIJLAGE D: C-TEST VOOR DE NEDERLANDERS MET ANTWOORDEN

Nahrungsmittel

Für die deutsche Ernährungsindustrie erfüllen sich nicht alle Erwartungen. Dennoch **ist** die Branche, wie Vorstandsvorsitzender Dr. Oetker in Köln **erklärte**, insgesamt **noch** zufrieden. In den **ersten** neun Monaten konnte den Umsatz **um** zwei Prozent gesteigert werden. Das Weihnachtsgeschäft könnte **dazu** beitragen, **dass** die **reine** Wachstumsrate **in** diesem Jahr doch **noch** 1 Prozent erreicht. Während im Inland in den **letzten** Monaten Streiks, Regensommer und auch ein Lagerabbau für stagnierende Umsätze sorgten, brachte der Export erfreuliche Impulse.

Lernen

Lernen läßt sich überall. Informationen **sind** an **vielen** Stellen zu finden. Denken Sie nur **an** Museen. **Diese** Institutionen **bieten** mitunter auch Bücher **zum** Kauf an und **veranstalten** Vorträge. **Denken** Sie des weiteren **an** Exkursionen, sowohl in **die** nähere Umgebung als **ins** Ausland. **Von** Zeit zu Zeit **gibt** es "Tage der **offenen** Tür", während derer **Firmen** und Behörden Besuchern ihre Arbeit näherbringen.

Italiener

In Deutschland leben 563 000 Italiener. Nach **den** Türken **und** den Bürgern aus **dem** ehemaligen Jugoslawien stellen sie heute **die** drittgrößte Gruppe von Ausländern. Vor **vielen** Jahren waren sie **die** ersten geladenen Gäste **des** deutschen Nachkriegsarbeitsmarktes. Auch **wenn** es hierzulande 36 000 italienische Betriebe **gibt**: Mehr als die Hälfte von **den** italienischen Erwerbstätigen sind Arbeiter/**arbeitslos**, die **meisten** ohne Berufsausbildung. Ihre Kinder beherrschen nur selten beide Sprachen.

Benzinpreise

Die hohen Benzinpreise, die teureren Flugtickets, die Inflationsraten und nicht zuletzt die ständige Ermahnung, den Gürtel enger zu schnallen, da schwere Zeiten auf uns zukommen - dies **sind** nach Ansicht der Reiseveranstalter die Gründe dafür, **dass** eingefleischte Fernreisefans **ihre** Urlaubsstrategie **geändert** haben und im Extremfall auch **bereit** sind, in deutschen Landen Ferien **zu** machen. **Manche** bundesdeutsche Ferienorganisationen/**rte** haben **den** Trend rechtzeitig erkannt, investieren in **diesen** Sommer **mehr** als **bisher** in **die** Werbung und stellen nun Ende Juli schon fest, dass das "absolut gut angelegtes Geld war".

BIJLAGE E: C-TEST VOOR DE DUITSERS ZONDER ANTWOORDEN

Bei manchen der Wörter im Text fehlt der letzte Teil. Probiere die fehlenden Buchstaben einzutragen. Du brauchst keine Angst zu haben, Fehler zu machen – Rechtschreibfehler werden nicht angerechnet. Auch sonst brauchst du keine Angst zu haben, etwas falsch zu machen. Bei diesem Test geht es NICHT um bestehen! Er dient nur zur Einschätzung für uns. Es bringt uns also nichts, wenn du den Test perfekt machen willst, und z.B. ein Wörterbuch zu Rate ziehst. Probiere ein passendes Wort zu finden. Wenn du es nicht weisst, kannst du das Wort auslassen. Beachte, dass die Länge der Lücke nichts mit der Länge des Wortes zu tun hat. Viel Erfolg!

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als men _____ spontaan hun grote zorg _____ kunnen melden, scoren zaken als normaal _____ en waar _____, werkgelegenheid en veiligheid _____ op straat _____ veel hoger _____.

Dat blijkt _____ uit hun jaarlijkse onderzoek _____ naar de _____ risicobeleving van _____ terrorisme onder burgers, dat donderdag is _____ gepubliceerd.

Van _____ de acht _____ respondenten noemt 1 procent terro _____ en aans _____ . In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbek _____ is het _____ risico dat _____ zij lopen beroofd te _____ worden door _____ een harige schurk: de _____ baviaan.

De apen _____ zijn in _____ staat autoprotieren te openen _____ en door _____ ramen te _____ springen om _____ zoek naar _____ broodjes en _____ snacks.

De _____ stad voert een verwo _____ strijd met de steeds _____ agressiever wordende _____ apen.

Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat heeft _____ de politie _____ vrijdag bekend _____ gemaakt.

De chauffeur _____ kreeg een vuistslag te _____ zijn hoofd _____ van een _____ passagier, terwijl _____ hij de _____ bus bestuurde.

De buschauffeur _____ raakte bewusteloos _____ en reed over _____ de Lucasbrug in _____ Utrecht met _____ zijn bus _____ tegen een _____ metalen afzetting _____.

De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken.

Het is _____ een opslagbedrijf waar particuliere kleine looppaden kunnen huiskamers om spullen _____ in orde te stellen. De brand _____ roept omwonenden op ramen en deuren gesloten te houden vanwege de enorme rookontwikkeling, al _____ een woordverhaal _____.

Het vuur _____ in het _____ gebouw aan de Van Veenweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

BIJLAGE F: C-TEST VOOR DE DUITERS MET ANTWOORDEN

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als mensen spontaan hun grote zorgen kunnen melden, scoren zaken als normen en waarden, werkgelegenheid en veiligheid op straat veel hoger.

Dat blijkt uit het jaarlijkse onderzoek naar de risicobeleving van terrorisme onder burgers, dat donderdag is gepubliceerd.

Van de achthonderd respondenten noemt 1 procent terrorisme en aanslagen. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbekender is het risico dat zij lopen beroofd te worden door een harige schurk: de baviaan.

De apen zijn in staat autoportieren te openen en door ramen te springen op zoek naar broodjes en snacks.

De stad voert een verwoede strijd met de steeds agressiever wordende apen.

Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat heeft de politie vrijdag bekend gemaakt.

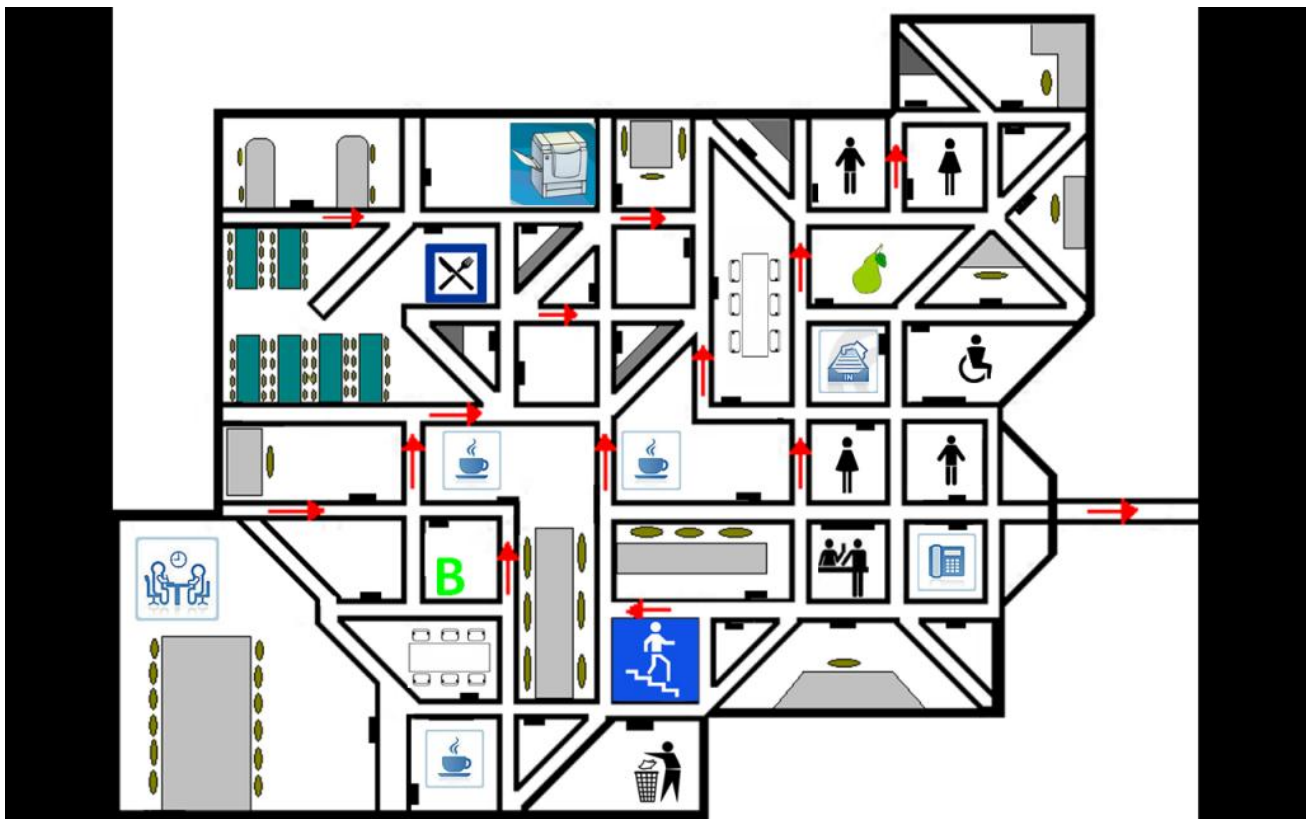
De chauffeur kreeg een vuistslag tegen zijn hoofd van een passagier, terwijl hij de bus bestuurde.

De buschauffeur raakte buiten bewustzijn en reed op de Lucasbrug in Utrecht met zijn bus tegen een metalen afzetting.

De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Het vuur in het gebouw aan de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

BIJLAGE H: PLATTEGROND B

BIJLAGE I : CONVENTIES

?	Vragende zin
(())	Spreker zegt iets dat transcribent niet kan verstaan
((lacht))	Geef tussen haakjes aan of spreker 'lacht', 'hoest' of 'snuift'
/	Als spreker repair doet
(.)	pauze van minder dan 0.3 seconden wordt aangegeven als: (.)
(0,4)	Een pauze van bijvoorbeeld 0.4 seconde en 1 seconde wordt als volgt weergegeven: (0.4), (1.0)
<	Als tekst relatief sneller wordt uitgesproken t.o.v. voorgaande
>	Als tekst relatief langzamer wordt uitgesproken t.o.v. voorgaande
HOOFDLETTERS	Hoofdletters gebruik je als iemand LUIDER spreekt
°	Als iemand zachter spreekt
:	Verlenging van klank
↑	Als spreker hoger gaat praten (kies voor DIDA-keyboard)
↓	Als spreker lager gaat praten (kies voor DIDA-keyboard)